

SKUTEČNOST

N E Z Á V I S L Á R E V U E

Ř I D Í R E D A K Č N Í R A D A

Ročník IV.

Leden, 1952.

Číslo I.

O B S A H

„REVOLUCE“ POŽÍRÁ SVÉ DĚTI	<i>Albert</i>
DOPIS NEZNAMÝM PŘÁTELŮM	<i>František Bregha</i>
POTÍZE ZAPADONĚMECKÉ DEMOKRACIE	<i>Petr Demetz</i>
CHYBY, KTERÉ ZABÍJEJÍ	<i>Justus</i>
LIDÉ A UDALOSTI	
O METODU DEMOKRATICKEJ INTERVENCIE	<i>Karol Belák</i>
BRITSKÉ POLITICKÉ PERSPEKTIVY	<i>H. J. Hájek</i>
DRUHÝ ROZHOVOR S KARLEM ČAPKEM	<i>Antonín Hrubý</i>
TRAKTÁT NA POKRAČOVÁNÍ	<i>Albert</i>

SKUTEČNOST SE PŘEDPLÁCÍ:

- V ANGLII: Postal Orderem nebo šekem na adresu *H. J. Hájek, 28, Orchard Crescent, Edgware, Middlesex, England.*
- V AUSTRALII: obyčejným poštovním poukazem (Postal Order) na adresu *Zdeněk Slouka, Mitchell Library, Macquarie St., Sydney, NSW.* Korespondenci na tutéž adresu.
- V BRAZILII: na Banco Auxiliar de Sao Paulo por C.C.P. No. 78373, Rua Boa Vista 192, Sao Paulo. Korespondence na *Skutečnost*, Caixa Postal 8347, Sao Paulo, Brasil.
- FRANCIE: Zástupce bude uveden v příštím čísle.
- FRANCOUZSKA AFRIKA (Maroko, Alžír, Tunis): *Karel Hrdlička, Central Post, Poste Restante, Casablanca, Marocco.*
- V HOLANDSKU: na pošt. účet č. 564075 (název účtu Ir. Vlad. Brůža, Bijlhouwerstraat 5, Utrecht. Na tuto adresu řiďte také korespondenci).
- V ITALII: na adr. *Skutečnost*, Viale Medaglie d'Oro 200, Roma, Italia.
- V KANADĚ: na adr. *Mirko Janeček, 30, Highview Crescent, Toronto, Ont., Canada.* Na tuto adresu řiďte také korespondenci.
- V NĚMECKU: na „Skutečnost“, Postbox 6, Postamt 62, München, U.S. Zone.
- VE ŠVÉDSKU A DÁNSKU: na adr. *Stanislav Schottl, Linnegatan 15, Limhamn, Malmö, Sweden.*
- VE ŠVÝCARSKU: na pošt. šekové konto č.: II 166 36 (Lausanne). Název účtu *Lad. Čerych, St. Sulpice - Vd.* Na tuto adresu řiďte také korespondenci.
- V USA: mezinár. převodem, šekem nebo bankovkou v dopise na adr. *H. J. HÁJEK, 28, Orchard Crescent, Edgware, Middlesex, England.*

Čtenářům v zámoří můžeme SKUTEČNOST zasílati též letecky. Roční předplatné včetně letecké zásilky činí pro USA, Kanadu, Mexiko, Jižní Ameriku \$10, pro Australii, Nový Zéland pacifické ostrovy 3 australské libry.

Prosíme, aby předplatné v zemích, kde nemá me své zástupce, jakož i veškerá korespondence týkající se časopisu, byla zasílána výhradně na adresu:

H. J. HÁJEK, 28, Orchard Crescent, Edgware, Middlesex, England.

PŘEDPLATNÉ ROČNĚ:

AUSTRALIE	austr. sh. 30	KANADA	\$ 5
BELGIE	frs. 150	NĚMECKO	DM 12
VELKÁ BRITANIE A IRSKO	£ 1	NORSKO	K 15
BRAZILIE	Cr. S. 100	ŠVÉDSKO	K 14
FRANCIE	frs. 1000	ŠVÝCARSKO	frs. 12
HOLANDSKO	zl. 12	USA	\$ 5
ITALIE	lir 2000	MEXIKO	\$ 5

„REVOLUCE“ POŽÍRÁ SVÉ DĚTI

ALBERT.

TATO lapidární politická poučka, dosavadním vývojem komunismu nesčíslněkrát potvrzená, je starého data; připomínáme-li si ji dnes, pak proto, že od února přibývá příkladů československé proveniencí. Není to ovšem dravý vír revoluční dynamiky, který strhává do hlubin jednu vůdcovskou garnituru po druhé a kde jednotlivé fáze sociálního převratu jsou oddělovány od sebe zkrvavělou čepelí guilotiny. Neboť tehdy, přes všechnu nemilosrdnost, mělo násilí jistý osobní smysl a dějinnou motivaci — utopický ethos nestál v protikladu k hodnotám, které z živoření dělají život; mohl proto, alespoň do jisté míry, krutost činit pochopitelnou. To vše dnes, kdy náš státněpolitický vývoj byl násilně přeroubován sovětským Mičurincem, chybí. A proto jsme v nadpisu dali revoluci do uvozovek.

Je to už celá litanie jmen — Kolman, Šling, Švermová, Clementis, Husák, Novomeský, Reicin, Geminder, a jako poslední přírůstek Slánský, jsou z nich ta nejvýznamnější; k nim se pak řadí stovky, snad tisíce těch, kteří bez hlesu zmizeli v propadlišti. Oficiální báchorky agitpropu jsou pro náš vkus příliš stereotypní a primitivní, než abychom je brali za bernou minci. Nezbývá tedy nic jiného, než hledat kloudnou odpověď na otázku: Proč byli likvidováni? nebo lépe: Proč tito a ne ti druzí?

Dělá to ostatně i západní žurnalistika, která konstruuje vysvětlení na základě mála kusých informací, často původu velmi podezřelého — její pracovní postup je však beznadějně proniknut liberální mentalitou: pídí se v potu tváře po názorových úchytkách a vytváří ex post ideové rozpory padlých koryfeů s generální linií. A tak se dočítáme ku příkladu, že Clementis byl exponentem t. zv. londýnského křídla KSČ a měl titovsko-nacionalistické sklony, Slánský opět sledoval „příliš levý“ kurs. Je opravdu

naivní domnívat se, že aparátní mašina neudusila už dávno poslední zbytky samostatného smýšlení u našich komunistických náčelníků. Atribut levý nebo pravý těmto až do morku kostí zglajchšaltovaným poskokům nepřísluší, ani jako charakteristika temperamentu. Všichni bez rozdílu si dlouhým cvikem osvojili uniformní habitus džugašvilštiny; i věc tak nepatrná jak větný přízvuk a kadence byla úslužně napodobena po velikém vzoru. Soudíme proto, že likvidace Slavníkovců a Vršovců v mlhavém úsvitu českého státu byla nabita ideovými motivy ve srovnání s tím, co se dnes doma odehrává. Nepokoušejme se hledat Tita v československé filiálce!

Jde tedy o bezideový boj o koryta mezi jednotlivými koteriemi vzájemně si závidících intrikářů? Jsme zde pravdě trochu blíže. Kdyby byl komunistický režim u nás opravdu suverénní, nesporně by k tomu došlo. Mocí zkorumpovaní mravní Neandertálci by se vesele oddali konkurenčnímu boji, ke kterému by se někdejší soupeření kapitalistických podnikatelů mělo jako klukovská pranice k přestřelce mezi gangsterskými tlupami. Podmiňovací způsob v předchozích větách naznačuje možnost, nikoli reálnou přítomnost takového zápasu. Skončil by totiž záhy vítězstvím silnějšího a osobní diktaturou bonapartského stříhu. A to je něco, co se sovětskou státní raisonou neharmonuje. Politbyro nemůže připustit, aby jedna klika vyřídila druhou; zvláště po zkušenosti s Titem je Moskva v tomto ohledu úzkostlivá. Dokud se v satelitním státě budou potírat skupiny ve vedení, má centrála výhodu postavení arbitra. O její přízeň se soutěží, k ní se obrací žalobníkové, její přání se horlivě plní. Vždyť je příkazem toho nejelementárnějšího politického umění pečovat o mocenskou rovnováhu mezi klikami: užívat Slánského k nátlaku na Gottwalda a

Čepičkou krotit Kopřivu. Poněvadž jsme přesvědčeni, že Gottwald by si o své újmě likvidaci Slánského nemohl dovolit, uzavíráme z toho, že antagonismus Gottwaldova a Slánského gangu nebyl tou osou vnitřněstranického vývoje; jak se už dávno domníval západní tisk. Že snad vůbec jako takový neexistoval. Máme dojem, že Moskva svůj vliv opírá o jinou basí, o jiný protiklad, snad aparátního a bezpečnostního vedení, a že pád Slánského rovnováhu mezi smečkami neporušil, spíše zpevnil.

Likvidace vůdčích figur v despotii má od třicátých let tohoto věku jinou funkci než dříve. Tehdy podle Machiavelliho receptu to bylo odstraňování těch, kteří samovládcí hrozili přerůst přes hlavu, tedy preventivní vyřizování konkurence. Při dnešní rozrostlosti státního aparátu nezmůže jedinec mnoho; přesadíš-li mocného šéfa policie nebo ústředního tajemníka velestrany do ministerstva zdravotnictví nebo výroby masných konserv, ztrácí žihadlo a přestal být nebezpečným. V diktatuře poměrně tak labilní jako byla Mussoliniho neznamenal Italo Balbo jako lybijský guvernér pranic.

Význam občanských čistek v stalinském systému spočívá jinde, v jeho sekulárně náboženském, iracionálním, Dionysovském základě. Tam vězí jádro věci; ovšem vysvětlení nebude tak jednoduché. Komunismus nelze chápat jenom jako politickou doktrínu, tak jako na př. liberalism, socialism nebo konservatism — v zastalém ruském prostředí se v průběhu let ideologie proměnila v barbarský mythos. Ze sociální prognosy se stala chiliastická vise, materialism se deformoval fetišistickými prvky, strana a její instituce zcírkevnilly. Bohatý rituál navázal na byzantské dědictví. Jedině tyto změny umožnily početně slabé komunistické elitě upevnit a zkonsolidovat své postavení. Starý carism měl v orientálním křesťanství prvotřídní prostředek k disciplinování nevolnických mas — leč tento prostředek již svou podstatou nemohl být pro režim sdostatek efektivní. Vychovával jen k tuposti, k plnění povinnosti, k dávání toho, co je císařovo samoděržci — vlévat nadšení, aktivitu a bojovnost do poddaných rabů však nemohl. V tomto směru je stalinism proti carství ve veliké výhodě — dokáže hospodářsky exploatovat energie, které dříve mrtvěly v mystické kontemplaci, jeho náboženství s pozemským cílem má na prostého člověka pronikavější vliv.

Samozřejmě není kouzelná moc mythu s marxistickou frazeologií prosta rušivých činitelů — mnohé vede ke skepsi zejména technická civilizace, která vynucuje racionální postoj, dále protiklad mizerné, hladové skutečnosti a růžovosti

oficiálního propagandistického výkladu.

Občasné vzrůstání nespokojenosti v širokých vrstvách, které ani ad absurdum institucionalizovaný teror, ani sebeintensivnější agitace by beze zbytku nemohly potřit, zaklíná režim způsobem, v kulturně zastalém prostředí velmi působivým. Způsobem, převzatým z magické kuchyně. Někteří pohlavíři, na nichž, podle veřejného mínění, lpí odpovědnost za nepopulární opatření a za nezmary v budování, jsou určeni k likvidaci. Jsou nepřímou odpovědí na dotěrnou otázku trýzněného národa; vyznávající zradu, sabotáž a jiné hnusné zločiny, jsou substitováni namísto opravdových příčin katastrof a přehmatů. Ztročený národ, jehož materiální bída se ani za mák nezlepšila, jest krvavými oběťmi chlácholen a často také uchlácholen. Strana ani vůdce se nezmylili, byla to jen hrstka zloduchů, která brzdila pokrok, realizaci pozemského ráje. Vedle rituálního účinku mají čistky v Sovětském svazu též účinek ryze politický — vládnoucí elita se jimi omlazuje, ti, kdož je přežijí ve zdraví, snaží se překotně zvýšenou aktivitou dokazovat svou oddanost a loyaltitu, pouta vedení a státního aparátu jsou opět na čas upevněna. Pochod byrokratického státu směrem k feudální desintegraci je tak zpomalen na minimum.

Degradaci Československa na satelitní zemi byly sovětské vládní metody nastoleny v republice někdy Masarykově: recepce probíhala tu rychleji, tam pomaleji a v mnohém ohledu tento proces ještě není ukončen. Ze instituce čistek, integrální to součást stalinského řádu, tak dlouho omeškávala, potvrzuje jen náš předcházející výklad. Moskevští poručníci nepovažovali zřejmě duchovní situaci v naší republice za dosti zralou, racionální, skepticky střízlivý český člověk nebyl právě vhodný objekt pro šamanistické kejkle. Zatím co v Maďarsku Rajk, v Bulharsku Kostov, v Albanii Koči Džodže a v Polsku Gomulka byli dáni do klatby a svrženi se svých trůnů, bylo u nás tiicho a klid. Provérky, lépe řečeno revise legitimací a ideologického školení členstva, které u nás po únoru proběhly, se svým školometským rázem od sovětských čistek pronikavě liší — též jejich celková funkce sociální byla jiná. Leč, jako v tak mnohých jiných případech, jednalo se i tu jen o odklad — pád Clementisův a nyní Slánského dosvědčují, že období respektování českého svérázu patří minulosti.

Poněkud zaráží, že ještě nebyl inscenován žádný monstreproces s bolševickými „zrádci“, třebaže jich na vedoucích místech bylo už dost odhaleno. Příprava, při vši pochopitelné pečlivosti, trvá poněkud dlouho. Jsou snad residua

buržoasní slušnosti u Clementise a spol. tak silná, že dávají přednost konci cestou administrativní? Případ Kostova, který zapíral, zdá se inkvisitory nabádat k zvýšené opatrnosti; pro propagační mašinu není příjemné, jestliže obžalovaní nechrlí „příznání“. Anebo budeme, bohudíky na dálku, vbrzku svědky odpuzujícího divadla, až padlí velikáni, kus po kuse, budou vypovídat o hnusných podlostech, které napáchali ve spolku s Hitlerem, Trockým, Titem, Benešem a Zenklem?

Varujeme však pražské místodržitele; nepodceňujte inteligenci svých poddaných! Tento národ vyrostl, navzdory falsifikacím vašich kronikářů, v kulturní sféře Západu — absolvoval vysoce vyvinutou feudální strukturu s městy, cechy a informací, průmyslovou revoluci, liberální konstitucionalism a parlamentní demokracii. Dědictví desítek generací hrubozrná dialektika agitpropu ze světa nezprovodí. I ten nejomezenější komunista si in articulo čistek a likvidace koryfeů položí otázku: jak může být zdravý, pokrokový a stabilní řád, na jehož špičkové pozice pronikají zrádci a a diversanti? Na tom

prohnilem kapitalistickém Západě, plném protikladů a protismyslností, zrazují nanejvýše Fuchsové a Pontecorvové, a to ještě z naivity: zatím co tam, kde bylo odstraněno vykořisťování a útlak, padají hlavy Rajků a Slánských, jejichž zločiny podle oficiálního podání mají motivy tak zrůdně nízké a nečestné! Takovou otázku ani nejškolenější desítkář uspokojivě nezodpoví — bude si ji muset tazatel zodpovědět sám. Snad ne okamžitě, snad až při jedné z čistkových repris. Ale pak bude odpověď shodná s tím, co my víme už dávno. Že stalinská despotie nosí v sobě zárodky vlastního zmaru, že jim bez ustání dává růsti a množiti se a že nevyhnutelně jednou na ně zajde.

Zatím se v trýzněné vlasti usídlil strach a nejistota už opravdu v každé lidské duši, nejen v těch, co jsou proti, nýbrž také v těch, které se tyranu zaprodaly. Nezmýlí nás ani ten Švejk Gottwald v české uniformě s ruskými pogony, který se na nových známkách tak spokojeně zubí. Čistky na běžícím pásu jsou organickou složkou sovětského vládního umění a též v jeho případě se Nemesis může přihlásit o své.

DO PIS NEZNÁMÝM PŘÁTELŮM

FRANTIŠEK BREGHA.

ALBERT CAMUS ve svém, dnes již slavném, Mythu o Sisyfovi, vypráví jak olympští bohové odsoudili Sisyfa, aby v podsvětí věčně válel do vrchu těžký kámen, který vždy po dosažení cíle se převáhne, zřítí se s rachotem zpět do údolí, kde znavený Sisyf jej najde, aby jen znovu započal marný boj. A Camus praví: „Sisyf mne zajímá, když se vrací. Jeho tvář, jež trpí tak blízko u kamene, je sama skalou. Vidím tohoto člověka znovu sestupovat těžkým a stejnoměrným krokem, vracet se k úkolu, jehož nikdy nepozná konce. Tato chvíle je výdechem a přichází tak jistě jako jeho neštěstí, tato chvíle je okamžikem vědomí . . . Nyní, když opouští vrchol a sestupuje k pelechu bohů, je silnějším než jeho osud.“

Pakliže hrůza Sisyfova údělu spočívá v poznání, že marnost byla povýšena na věčnost, tragika (a snad i komika) našeho exilu jest v tom, že my nemáme této omluvy. A přec, kolik z nás, po čtyřech krátkých letech, nevzalo na sebe kamennou Sisyfovu tvář a nedošlo v mrav-

ním svém vývoji k té poušti, na níž do čtyř světových stran čte se na ukazateli cest: Říše marnosti?

Kolektivní rakovina československého ducha v exilu je tedy předmětem mého dopisu. Nebo přesněji: pouze onen příznak, který nám ještě dnes připomíná Sisyfa. Sisyfova nemoc je totožná s vědomím marnosti, nemoc exilová je tatáž. Cokoli počináme, zdá se být předem zasvěceno stejné bohyni. Jak kdyby všechna naše činnost byla očarována jedinou jistotou: valíme do vrchu kámen, který spadne.

Píší svůj dopis těm, kteří odmítli, jednou a provždy, stotožniti se s mythickým Sisyfem. I mne zajímá pouze jediný okamžik: ten, v němž se vracíme ke svému břemeni, v němž si znovu opakujeme, že je zapotřebí pokračovat.

Jsmo sobě navzájem lidmi bez tváří. Neznáme jeden úsměv druhého, ignorujeme plně, co předcházelo chvíli, v níž přes země a moře doléhá k nám hlas neznámého . . . Též, bohu-

žel, jsme nedůvěřiví, protože si neumíme představit člověka, který napsal řádky, jež čteme. Je důležité uvědomit si tuto skutečnost, neboť, jí navzdory, uzavřeli jsme v exilu krásná přátelství, cítili více sympatie k těmto neznámým, než často ku svým rodinám doma.

Žijeme v přítomnosti a snad by pomohlo, kdyby každý z nás proslovl ráno krátkou modlitbu na toto thema. Doba, v níž stíny minulosti vytlačují z naší mysli naději do budoucna, je dobou nenávratně ztracenou a žádný exil si nemůže dovolit mnoho těch, kteří neumí psát než své vlastní Paměti a kteří, jsouce již dávno mrtvi, svou pouhou přítomností nás klamou. Žijeme dnes a žijeme pro zítřek. Vše ostatní je jen jedním ze Sisyfových komplexů.

Všimli jste si, moji neznámí přátelé, že exil má tu výtečnou vlastnost, že lidé, kteří dovedou pracovat pouze „analogicky“, postupně odpaďávají? Taineova sociologie se opírala ve značné míře o princip nápodoby, naši exiloví spoluputovníci jím žijí. Chtějí být novými Masaryky a Beneši, avšak neodvážejí se jednat, vyskytne-li se nová situace. Nazýváme tento příznak symptomem precendenčním, analogickým, papouškovým, pravdou zůstává, že od většiny našich politiků nemůžeme očekávat, než opakování toho, co již bylo řečeno, napsáno, vykonáno. A jednou zásobou vyčerpány, tito špatní herci se odmlčí. Zdá se mi, že pro mnohé již bylo tohoto stadia dosaženo.

Nepochybuji též, že již dávno jste postihli, neznámí moji přátelé, že mnozí z těch, kteří nám pomáhají valit do vrchu náš exilový balvan, pracují se svázanými rukama. Jejich pouta se ospravedlňují takto: Nemohu na sebe vzít rozhodnutí, které náleží jen národu doma. kdejaký problém, kterému buď nerozumí nebo kterého se bojí dotknout, je tabu. Není skutečně nic pohodlnějšího, než se vymlouvat na národ doma a jest obdivuhodné, s jakou zručností dokáží tito lidé přeměnit své morální kapitulství v pocit perversního uspokojení: národ mne jistě jednou odmění, že jsem v exilu nic nedělal . . . Není-liž však pravda, že je tomu takto lépe?

Onen kristalisační proces, který rozděluje obilí od plev a čisté stříbro od olova, a který považují za největší klad našeho exilu, bere na sebe nejrůznější formy. Někteří, opírajíce se o kámen a valíce jej před sebou s dojemnou vytrvalostí, mají na očích koňské klapky, aby neviděli do stran. Snad proto, že jsou zvyklí vidět jen jejich „stranu“. Když se vracejí do

údolí, vzpomínají na poslední sjezd a recitují pro útěchu poslední program. Je dobré je znát a vědět, že tito lidé nám nepomohou.

Jak je jen možné, že jsem se již dříve nezmínil o těch, kteří jsou opilí Theorií Kontinuity? „Šťastní to lidé . . .“ Okresní tajemníci, krajští vzdělavatelé, delegáti na újezdové sjezdy — nadosmrti odsouzení k plnění mandátu, zapomenutého všemi. I tito poslední Mohykáni jsou dobrovolnými Sisyfy a čtyři uplynulá léta nám dovolila znát je všechny jejich jmény — není to dalším důvodem, abychom nezoufali?

Skutečně, přátelé, ledacos, co na prvý pohled se jeví smutným a špatným, je ve skutečnosti dobrým a téměř obveselujícím. Namátkou a libovolně jsem vybral několik příkladů, jež by nám měly dát naději; je jich zajisté více. Došli jsme k poznání, že naše staré programy, naše politická i jiná vyznání nestačí pro naši dobu a její problémy. Je to velký úspěch. Zkušenostmi, studiem i uvažováním osvobodili jsme se od mytů, které nás oslepily na dlouhá léta; pochopili jsme, že musíme nejdříve osvobodit sebe a pak teprve myslet na osvobození našich zemí. I to je úspěchem, jehož cenu nám ukáže teprve zítřek. Podařilo se nám dokonce více. Po nabytí rozhledu evropského a světového, po uvědomění si naší vlastní posice a jejích možností, načrtli jsme, často zhruba a nedokonale, základnu nové, organické demokracie s její dynamickou a intervenční náplní. Tento krok nás vskutku přenesl do budoucna a dal nám náskok v politickém myšlení.

Každý tvořivý proces je doprovázen procesem eliminačním a jsouce jejich svědky, musíme býti spíše spokojeni než zklamáni, jejich tempem v našem exilu. Je dobré, že mnozí odpaďávají, je dobré, že ztrácíme víru v prostředky, které se nám zdály neomylnými, a je dobré, především, že jsme si toho vědomi a že právě zde čerpáme novou sílu.

Matečná hmota budoucnosti je v nás. Každým svým činem, každou myšlenkou tvárníme její povrch, dáváme život kristalům, které, jednou, mohou se státi osou našeho bytí. V tomto pochodu není odpočinku, není zastávek. Není též návratů.

Moderní Sisyf jde stále vřed. Nejde o nic jiného, než aby si toho byl neustále vědom. Aby nezapomněl, že v každé vteřině dává tvář své vlastní budoucnosti právě tak jako zítřku těch, které nazývá neznámými přáteli. Jeho svoboda je v této zodpovědnosti, jeho zodpovědnost v této svobodě.

POTÍŽE ZÁPADONĚMECKÉ DEMOKRACIE

POKUS VSKUTKU RISKANTNÍ.

JESTĚ letos se okupované zony západního Německa promění v samostatný stát. Pevné odhodlání Američanů nahradit okupační statut řadou bilaterálních smluv, rychle postupující likvidace kontrolních úřadů, diplomatické cesty kancléře Adenauera, horečná činnost německých reprezentantů v evropském shromáždění, vše míří k jedinému cíli. Spolková republika záhy bude novým samostatným spojencem demokratického světa v boji proti totalitnímu nebezpečí. Názory o tom, je-li nový spolubojovník demokratických Evropanů vlastně posilou anebo zeslabením demokratické fronty proti Sovětům, se ovšem značně rozcházejí. Kancléř Adenauer hájí posici nejružovějšího optimismu, prohlašuje-li, že jen nepatrná menšina německého národa touží po opakování totálních katastrof; Američané ústy svého nejvyššího úředníka v Německu právem zmírnili pověstný optimismus spolkového kancléře prohlášením, že cestu západního Německa k nové samostatnosti považují za nutný a zároveň riskantní experiment.

Ano, experiment vskutku riskantní . . . Zvláště připomeneme-li si zprávy o renesanci nacismu v severním a jižním Německu. Citujme strohá fakta dle New York Herald Tribune! 6. května minulého roku se konaly volby do dolnosaského zemského sněmu. 366.709 voličů, to jest 11 procent obyvatelstva Dolního Saska, odevzdalo své hlasy za Socialistickou říšskou stranu, která se bez ostychu hlásí k Hitlerovu dědictví. Z Dolního Saska pronikla tato strana za krátký čas dále do krajů severního a jižního Německa. Při volbách do magistrátu brémského kraje se přiznalo 25.813 brémských občanů k minulosti rasové nenávisti, totální války a plynových komor; v Mnichově se nedávno konala ilegální schůze bavorského podvýboru. Je německá demokracie zase jednou, po nesnadných krůčcích od roku 1945, odsouzena k zániku? Anebo je těch 11 procent dolnosaských nacistů vskutku jen nepatrnou menšinou v boji proti majoritě německých demokratů? V čem tkví vlastně risiko amerického experimentu?

PODVÝŽIVA DEMOKRATICKÝCH TRADIC

V německé otázce jsme si z mnoha závažných důvodů zvykli na pohodlné zjednodušování. Kdo z nás nebyl jedním z *terrible simplificateurs* před nimiž varovali věcní historikové?

Sentimentální mlha před očima není však dostatečný důvod, abychom pokulhávali za dějinami, zatím co bojovnější demokracie volí nedogmatickou cestu odvážných experimentů. Bývali jsme hrdi na to, že naše místo je v demokratické avantgardě . . .

Podívejme se zblízka na jeden z těch skalních axiomů, jenž nám často nahrazoval bolestnější průzkum skutečnosti. Zní asi takto: „Německo od přírody není demokratické; v této zemi byla demokracie vždy jen dovozním zbožím.“ Je to argument o to nebezpečnější, že obsahuje o něco víc než pověstnou polopravdu, a že jsme jej převzali rovnou od Hitlerových předchůdců. Do omrzení tento axiom opakují ideologové německé pravice. Po prvé s ním vyrukovali, když Stein a Hardenberg po ruské porážce roku 1806 aplikovali některé výsledky francouzského revolučního zákonodárství na pruský systém; systematicky pomlouvali Výmarskou republiku tím, že se odvolávali na romantický charakter německého národa, jenž prý miluje kázeň a věrnost (čti: diktaturu) více než plané řeči (čti: parlament). I po roce 1945 opakovali nacisté ze svých skrytů s velikým úspěchem, že německá „bytosť“ podlehne demokratickým jedům, nevzchopí-li se proti spojenecké politice.

Ideologové německé tradice i někteří z našich vlastenců, kteří tak podivuhodně souhlasí v této otázce, mohou se ovšem právem dovolávat skutečnosti, že Německo vždycky trpělo chronickeou podvýživou demokratických tradic. Celá východní část Německa, jak správně dokazuje pařížský germanista Vermeil, vznikla násilnou kolonisační poloslovanských a slovanských území, a nikdy nebyla vhodnou půdou demokratického růstu. Junkeři ponížili sedláka na úroveň zvířete; stát, který měl zájem jen na výtěžku velkostatku, podporoval je tvrdou rukou. Vermeil z toho dovozuje, že hranice sovětského pásma zhruba odděluje části Německa bez jakékoli demokratické tradice (dnes: Německá lidová demokracie) od krajů, kde politická atmosféra aspoň někdy přála demokratickému vývoji. Kde tedy lze hledati demokratické tradice v západní části Německa a které prvky zavinily jejich zakrnělý vývoj?

Prvním důvodem demokratické podvýživy je krvavá likvidace selských svobod a masakry na bojištích selských povstání ve 20tých letech XVI. století. Po roce 1525 německý venkov

byl jediným hřbitovem; marně poukazoval už Kautsky na tuto základní katastrofu německých dějin. Německý sedlák zmizel z německých dějin a s ním celá řada prastarých výsad a svobod až z doby germánské.

Dějiny Švýcarska dokazují, že ve Švýcarech si právě malé venkovské obce zachovaly demokratické svobody a staly se příkladem méně šťastných národů a krajů. Na likvidaci selských povstání měla svůj zjevný podíl bojovná aliance německého protestantismu se zemskými knížaty. Vrchnost velmi brzy věřila ohromné možnosti kynoucí ze zabírání katolických statků; protestantismus — v jiných zemích mohutný pramen demokratisace veřejného života — v lutherském Německu splynul s vrchností a zkameněl v oficiální náboženství knížecích komor. Státní instituce rychle zdegenerovala v netolerantní dogmatiku, sloužící státním zájmům a původní inspirace byla zatlačena do pietistických kroužků.

Po likvidaci německých selských povstalců zabránil zdravému růstu demokratických prvků nerovnoměrný vývoj německého troisieme etat, přerušovaný nejedním politickým a hospodářským traumatem. Ve 13. a 14. století německá buržoasie jen s malým časovým odstupem následovala růst italské a francouzské buržoasie. Velká středoněmecká města jako Ulm, Norimberk, Augšpurk, sídla evropského obchodu a kulturního rozmachu, byla po rozkladu cechovních omezení na cestě k demokratickým konfliktům o správu veřejných věcí. Nadějný vývoj byl však zmařen katastrofálním bankrotem středoněmeckého obchodu v první třetině 16. století. Po objevení kolonií osiřely staré kontinentální obchodní cesty, hospodářské těžiště Evropy se přesunulo z Předalpí do velikých přístavních měst. Zkázu středoněmeckých měst dokončila třicetiletá válka. Německý občan neprošel šťastným, jednolitým vývojem svých západoevropských bratří, kteří, nedotčeni dvojí katastrofou, pracovali záhy na formulaci demokratického základu občanského života. V německých dějinách není, a to opět na rozdíl od dějin švýcarských, vítězná demokratická revoluce sebevědomého občanstva; v Německu skončila revoluce roku 1848 tragickým fiaskem, jehož obětí, jako na příklad Karl Schurtz, uskutecnili své sny o občanském štěstí teprve ve Spojených Státech Severoamerických.

Poslední tečkou za tímto tragickým vývojem je fakt, že jedinou ozbrojenou vzpouru proti Hitlerovi neplánovali občané-demokraté, nýbrž výkvět pruské konservativní šlechty; povstali proti Hitlerovi nikoli ve jménu racionálního hu-

manismu, nýbrž z feudálního příkazu panské integrity a důstojnické froude.

Demokratické tradice jsou v Německu výjimkou z pravidla; vznikly pouze tam, kde se v klidném a často přerušeném vývoji rozevřela meze, v níž vzklíčilo neuduživé símě osobní svobody a individuální odvahy. Jediná německá země, jež jako celek vyniká poměrně dlouhým demokratickým vývojem a řadou militantních demokratů, jest Württemberg. Předpoklady württemberského vývoje vznikly komplikovanou stavbou tak zvané Svaté říše římské; württemberská šlechta totiž od dob křížáků nebyla závislá na zemském knížeti, nýbrž přímo na Říši, na císaři.

Zemské události ji nezajímaly. Když ve Württembersku hrozilo selské povstání, žádal izolovaný kníže obyvatele svých měst o pomoc a obě strany se dohodly v tubigenské smlouvě roku 1524 na společném postupu proti povstalcům. Katastrofa selského povstání byla tak základnou, na níž se ustanovil vítězný občanský sněm. Kontroloval knížete, který neměl oporu v zemské šlechtě, a vládl zemi zcela způsobem parlamentární monarchie. Tam, kde narazil na odpor silných knížat, vystoupili proti diktátorským choutkám první militantní demokraté jako Moser a básník Schubert. Württemberg vášnivě reagoval na Francouzskou revoluci, a roku 1830 a 1848 byla jediné tato malá země shromážděním ozbrojených demokratů v Německu. Ovšem württemberský občan svými úspěchy také poněkud zlenivěl. Brzy vynikal patriotismem maloměšťáka a spokojeností místní honorace; stal se z něho Biedermaier. Kladné rysy württemberské demokratičnosti nalézáme dnes v osobnosti i v díle presidenta západního Německa, profesora Theodora Heusse. Je příznačné, že řada příbuzných presidenta Heusse byla kdysi vězněna württemberskými knížaty; liberalismus je u Heussů rodinnou atmosférou. V Heussovi nelze ovšem hledat militantního demokrata; je jedním ze starosvětských liberálů, kteří stělesňují odkaz devatenáctého století s velikým osobním kouzlem a bez naděje na úspěch u svých protivníků.

Hamburk je druhá německá oblast, vynikající skoro nepřetržitou demokratickou tradicí. Rozkvět hamburské obce lze datovat už z doby obchodního spolku Hanse. Středověká Hansa ovšem, vybudována na korporativním myšlení nepřejícím osobní iniciativě a individualistickému pojetí veřejného života, teprve po svém pádu uvolnila cestu modernímu hospodářskému vývoji. Objevení kolonií a přesunutí hospodářského těžiště na kraje přímořské, které zničilo stře-

doněmecký obchod, přálo právě hamburským občanům v nebyvalé míře. Vyrostla bojovná, sebevědomá republikánská obec, o níž tvrdí autoři 17. a 18. století, že se politickým zřízením vyrovnala šťastným švýcarským kantonům. Hamburští občané napodobovali svého nejobávanějšího konkurenta a vybudovali si malou Anglii: vydali si několik let po londýnském Tatlerovi vlastní hamburské noviny, první noviny obrozeneckého typu v Německu vůbec, založili si krátce po ustavení zednářské organizace v Anglii první zednářskou loži v Německu, a byli také první, kdož si po vzoru velkých knížat financovali vlastní občanské „národní divadlo“. Nebylo ani tak důležité pro svůj repertoar, jako pro příležitost, kterou poskytlo dramaturgovi, jistému panu Lessingovi, aby své poznámky o divadle vydal v útlém svazku Hamburské dramaturgie. A není divu, že tu v době Francouzské revoluce zpívali i nejmávanější občané Marsellaisu tak hlasitě, že to bylo slyšet po celém Německu a že Goethe ve Výmaru osíře vytýkal hamburským kupčikům, že se prý chovají nespolečensky . . . Ani v současné době tato občanská kuráž, bez níž není demokratického života, nevymřela. Byl to šéf tiskového oddělení hamburského senátu, Erich Lüth, který se z vlastního rozhodnutí obrátil s výzvou ke všem Němcům, aby bojkotovali návrat nacistických filmů v západním Německu. Kdo by myslel, že Lüthovo prohlášení bylo mimo Hamburk uvítáno bouřlivým souhlasem, podceňuje německý respekt před formálním výkladem práva. Soud demokratické republiky odsoudil militantního demokrata Lütha, poněvadž prý svou výzvou poškozují zájmy majitelů biografů . . .

Příliš bychom podlehlí historisující perspektivě, kdybychom si nepřiznali, že se dnes, takřka před našima očima, vytváří třetí středisko německého demokratického života, západní Berlín. Ze zničeného západního Berlína stala se nejmilitantnější demokratická pevnost střední Evropy. Mezní situace — v pravém slova smyslu — dodává berlínskému životu ostrou příchut' nebezpečného dobrordružství; Berlínčané, kteří svůj pověstně drzý vtip brousili nejenom na císařském režimu, se seřadili, jak souhlasně tvrdí očití svědci, v sevřený šik nepathetických, věčných a odhodlaných obránců demokratického světa.

Velitelem berlínského odporu je 63letý vrchní starosta Ernst Reuter. Snad je právě proto ostražitým velitelem svobodné části města, poněvadž z vlastní zkušenosti zná překvapivé obraty bolševické taktiky. Reuter, důstojnický syn a bývalý zakladatel pacifických spolků, dostal se po první světové válce v ruském zajetí

do styku s Leninem, který si mladého Němce rychle oblíbil a svěřil mu důležité politické místo v republice povolžských Němců. Po návratu do Německa se Reuter stal na krátký čas generálním tajemníkem komunistické strany, než prohlédl boha, jenž bohem nebyl. Před Hitlerem uprchl do Turecka, kde se stal poradcem ministerstva dopravy a profesorem na vyšší právní akademii. Když po návratu do Německa 1947 byl po prvé zvolen berlínským starostou, odmítla sovětská komandatura kandidaturu bývalého Leninova přítele s odůvodněním, že prý posluhoval „fašistické“ turecké vládě. Teprve volby v prosinci 1948 potvrdily Ernesta Reutera s konečnou platností jako vrchního velitele předsunutého demokratického předmostí v srdci Grotewohlovy lidové demokracie.

NAVRAT POLITICKÉHO A KULTURNÍHO NACISMU.

Berlín, 20. července 1944: Okamžik po Stauffenbergově atentátu na Hitlerův hlavní stan se rozjíždí přesně časovaná akce antinacistických důstojníků generálního štábu i v hlavním městě. Plukovník Jäger si zavolá majora, který v tomto rozhodujícím okamžiku velí elitnímu berlínskému pancéřovému sboru a strohými slovy, jakoby nařídil útok na sovětské posice, rozkazuje obsadit Wilhelmstrasse a zatknout Goebbelse. Zároveň vojenský dálnopis vyklepává zprávu o zahájení akce štábům v okupovaných zemích; i v Praze velitelé německé posádky zatýkají pohlavary strany a zajišťují K. H. Franka. V Berlíně však na rozhodném a nejcitlivějším bodě nastává neočekávaný obrat. Plukovník Jäger očekával, že velící důstojník pancéřového sboru bez přemýšlení a v obvyklé kázni splní rozkaz vojenského představeného. Zmýlil se však. Mladý major sice odjíždí do Wilhelmstrasse, nikoli však, aby zatkl Goebbelse, nýbrž aby mu dal svůj oddíl k dispozici a nastoupil do boje proti antinacistickým důstojníkům. Inteligentní Goebbels ihned chápe, že tento neznámý důstojník zachránil Hitlera. Pochodový směr pancéřových oddílů je změněn, obsazují generální štáb, kde se revoltující důstojníci střílejí z vlastních revolverů. V Praze je K. H. Frank propuštěn. Puč ztroskotal, triumfuje nacistická strana a s ní politická policie. O osudu jedině, přesně organizované vnitřní akce proti Hitlerovi rozhodl neznámý major, který v rozhodujícím okamžiku volil nacismus. Vděčný Hitler ho povýšil na generálmajora.

Mohl být spokojen, pan generálmajor Remer. Ano, je to právě tentýž pan Remer, nyní generálmajor v.v., který dnes v západním Německu

vede Socialistickou říšskou stranu, k níž se v Dolním Sasku hlásí 11 procent voličstva. „První náš cíl,“ tak prohlašuje stranický program, „bude nemilosrdné zúčtování a totální odstranění zrádců národa, kteří — ač pocházejí z jeho krve — již před rokem 1933 rozšiřovali bakterie politické velezrady.“ Není ani třeba připomínat, že květnatý sloh stranického programu napodobuje Hitlerovu dikci; jediný pohled na muže z vedení strany postačí, aby si soudný člověk ujasnil, jaké cíle se skrývají za politickými hesly této strany.

Remer byl právě pro urážku spolkového kancléře odsouzen na pouhé 4 měsíce do vězení; v jeho nepřítomnosti vede stranu hrabě Wolf z Westarpu, za nímž stojí hnědá eminence strany Dr. Gerhard Krüger. Krüger je znamenitý příklad hnědé polointeligence, která si vybuodovala kariéru v džungli mezi různými nacistickými organizacemi. Bývalý říšský studentský vedoucí Krüger byl pro různé skandály s mladými studentkami odstraněn z úřadu a přešel do tak zvaného Bouhlerova ústavu, kde měl zglajchšaltovat Německé naučné slovníky. Ovšem Krügerovi tato posice nestačila; obrátil se na svého přítele Luthera, bývalého špeditéra firmy Ribbentrop a spol., který mu opatřil zlatý odznak strany, honosný titul Reichshauptamtsleiters a místo v ministerstvu zahraničí, kde ho brzy odsunuli jako kulturního přidělence na německé vyslanectví do Paříže. Bývalému říšskému studentskému vedoucímu se v Paříži náramně líbilo, ale po dalších liaisons dangereux byl z ministerstva zahraničí propuštěn. Roku 1944 se doktor Krüger objevil, nový docent dějepisu, na štrasburské universitě a nyní, po nucené přestávce několika let, organizuje intelektuální život Socialistické říšské strany. Jiný matador z vedení strany je doktor Fritz Dorl, který se veřejně honosí tím, že spolupracoval s Hitlerem už od roku 1929; Hermann Valdiek, který zastupoval nacistické zájmy v brunšvickém magistrátě již v roce 1933, a famosní svobodný pán Ulrich von Bothmer, který nedávno prohlásil, že svět musí konečně nastoupit do boje proti mezinárodnímu židovstvu... Nejvyšší soudce strany, přesně podle nacistického schematu, je Manfred Roeder, bývalý státní návladní, pověstný z procesu proti vojenské špionážní skupině „Rudá Kaple“. Ze 75 obžalovaných odsoudil Roeder 59 na smrt, dal odebrat děti dvěma matkám, které poslal na popraviště, a sám se zúčastnil poprav. Zůstává tajemstvím bonských kuloarů, jak tito osvědčení nacisté mohli vytvořit strany, organisovat volební kampaň, vytisknout letáky a financovat své ordnerské oddíly. Bonská vláda povážlivě dlouho váhala,

než zakročila. Zemské vlády se zpravidla omezovaly na lokální zákazy schůzí. Rečnickům nové strany bylo sice zakázáno veřejné vystupování; kdo však zakročil proti šestnácti poslancům, kteří reprezentují nacismus v dolnosaské sněmovně? Teprve nedávno se i v Bonnu rozhodli k zásadnímu kroku. Ministr vnitra Lehr vypracoval obžalobu proti komunistické a Socialistické říšské straně. Nejvyšší soud v Karlsruhe nyní v dlouhých rokováních rozhodne, zda infiltrační spolek bolševiků a nacistická strana pana Remera jsou vskutku protidemokratickými organizacemi.

Nejen v politice, i v kultuře lze stopovat návrat bývalých pohlavárů. Aféra, která se v minulém roce rozvířila kolem nového filmu Goebbelsova miláčka, filmového režiséra Veidta Harlana, dokazuje s nebezpečnou přesností, jak netečně průměrný německý občan podporuje návrat zapřísáhlých nepřátel svobodného umění. Veit Harlan na pokyn Goebbelsovův natočil roku 1940 pověstný protizidovský film „Žid Süß“, který byl jakousi psychologickou předehrou deportací. Měl i v poslední německé vesnici — a Goebbelsova filmová distribuce se naprosto vyrovnala komunistické — podněcovat k nenávisti vůči židům. Goebbels byl zřejmě s Harlanovou prací velmi spokojen. Svěřil mu také film „Kolberg“, pa'hetickou epopej o obležené pevnosti, která se nepříteli nevzdává. Harlan ve své přirozené umělecké skromnosti žádal asi 185 tisíc vojáků, aby film natočil. Po skončení prací bylo Německo na půl obsazeno spojeneckým vojskem a Goebbels dal tento propagační snímek zvláštními letadly dopravit do obležených pevností a měst, aby propagačně posilnil nacistický odpor. Čechoslováci mají s Harlanem ještě další nevyrovnaný účet: barevný monstrefilm „Zlaté město“, v němž Harlan mění Prahu v obvyklé tisícileté německé město, kde zlí Čechové natahují své démonické ruce po cudném panenství čistokrevných Fräulein. Bylo velkým překvapením, když denacifikační komora prohlásila Veita Harlana po roce 1945 nevinným s odůvodněním, že nebyl „činným“ nacistou. I revise rozsudku, kterou nařídil nadřízený soud v Kolíně, na tomto osvobození nic nezměnila. Režisér se tedy vrátil k svému řemeslu — jako svobodnému občanu demokratického státu mu nikdo v dalším filmování zabránit nemohl — a natočil snímek „Nesmrtelná milenka“. Hlavní úlohu ovšem zase převzala jeho žena, Kristina Söderbaumová, která se svorně sdílela o jeho kariéru a hrála kdysi všechny modrooké blondýnky, židovským resp. českým chťičem zneuctěné. Nuže, kdo by myslel, že se tento snímek do německých biografů nedo-

stal, podceňuje možnosti filmových producentů. Když se ozval šéf tiskového oddělení hamburského senátu a vyzval k demokratickému bojkotu nacistického režiséra, producenti ho prostě žalovali pro poškození obchodních zájmů a bojující demokrat byl řádným soudem odsouzen. Nový film nacistického režiséra se tedy do německých biografů dostal. Jen v několika málo městech, jako na př. v Hamburku, kde protestovali odboráři, k veřejnému uvedení nedošlo. Jinde, na příklad v rakouském Salzburku, si nadšené obecenstvo po premiéře filmu uspořádalo soukromý pogrom a několik židů z blízkého DP-tábora bylo těžce zraněno. Typický příklad demokratického ústupu je Mnichov. Když tu „Nesmrtelná milenka“ byla po prvé ohlášena biografem ve středu města, demonstrovalo asi 300 mladých odborářů. Městská rada předvádění filmu zakázala. Filmoví producenti nato sbírali podpisy lidí, kteří si již zajistili vstupenky v předprodeji, a hrozili městské radě žalobou pro porušení ústavně zaručeného práva svobodného podnikání. Výsledek: na vánoce hrálo 11 mnichovských biografů nový film nacistického režiséra Veita Harlana, osvědčeného pomocníka Dr. Goebbelse. Dodatečně bylo statisticky zjištěno, že Harlanův film je třetí nejlepší finanční úspěch tohoto roku. Připočítejme k tomu finanční ztráty producentů z velkoměst, kde snímek předváděn nebyl, a snadno se dovítíme tragické pravdy, že film nacistického režiséra je nejúspěšnějším německým filmem roku 1951. Že jeho autor je mravně spoluvinen za plynové komory, to německému obecenstvu příliš nevadí.

DEFENSIVA DEMOKRATŮ

O demokratickém charakteru státu nerozhoduje nakonec formální aparát, nýbrž permanentní demokratičtí revolucionáři. Amerika 18. století nevynikala dokonalou demokratickou mašinerií a přece zůstává nezapomenutelným příkladem: elita demokratů tam za sebou strhla celý národ. Na první, povrchní pohled, je západní Německo dobře fungující demokracií, několik let po Hitlerovi má zemské sněmy, spolkový parlament, svobodný tisk, tajné volby, mocné odbory, veřejné diskuse, nezávislý rozhlas . . . Ale neudusí hypertrofie formální demokracie jiskru osobní odvahy?

Život západoněmecké demokratické elity od květnových dnů roku 1945 do dnešní doby je vlastně skryté drama, jehož katastrofy se teprve nyní rýsují pod povrchem denních událostí. Od r. 1945 do 1949 platila v Německu ještě tak zvaná říšská marka, bezcenná měna, jež v praxi ustupovala šmelině, cigaretám a uhlí, kradeném

z jedoucích vlaků. Demokratická elita, především mladší ročníky, neváhala splnit svůj úkol za hladu a bídy; všude, jak houby po dešti, zakládali časopisy, pořádali výstavy, divadla hrála konečně Sartra a Eliota. Byla to hektická a přece plodná atmosféra; připomínala léta německého expressionismu po prvé světové válce. V roce 1949 nastal tragikomický obrat. Nová německá marka zahájila éru hospodářské restaurace, spojené s restaurací „trvalých“ kulturních hodnot. Přes noc zmizeli mladí redaktoři, bývalí koncentráčníci, avantgardisté; nastoupili zase kulturní úředníci, kteří se po roce 1945 stáhli do svých bavorských vil, poněvadž jim na říšských markách a na spolupráci se spojenci nezáleželo. Znovu byl nastolen režim osvědčených kulturních šimlů a do arény se vrátili staří matadoři Goebbelsovy éry. Jediný týden po měnové reformě zahubil tucty mladých odvážných časopisů a nahradil je reprezentativním kýčem na křídovém papíru. Měnová reforma však nebyla jedinou pohromou. Asi v tutéž dobu povolili spojenci ve spravedlivé touze po demokratisaci veřejného života vydávání tiskovin bez zvláštních povolení. Dříve udělovali spojenci tiskové licence pouze osobám, které si pečlivě prošetřili, pracujícím vskuťku v demokratickém duchu; nyní, kdy po zrušení tiskových licencí kterýkoliv plnoprávný občan mohl vydávat noviny a časopisy, vrátily se do publicistiky také tiskové závody, které si získaly svůj majetek a svou reputaci za hitlerovské éry, a ve většině krajů byl demokratický tisk vážně ohrožen úspěšnou konkurencí staronových vydavatelů, vydávajících své noviny většinou pod stejným titulem jako v době nacismu. Nařízení, jehož cílem bylo rozšíření demokratické základny svobodného tisku, mělo — v antidemokratickém ovzduší — přímo katastrofální výsledek. Demokratická mladá elita byla měnovou reformou a výnosem o zrušení tiskových povolení zatlačena do několika defensivních posic, odkud se dodnes houževnatě brání přesile antidemokratů.

Nejtragičtější obětí měnové reformy a zrušení tiskových licencí byl heidelberský časopis „Wandlung“, který redigovali filosof Jaspers, národohospodář Weber a žurnalista Sternberger. V první době po roce 1945 se zdálo, že právě tento odvážný časopis bude střediskem nové demokratické generace, spojující směry moderní filosofie a theologie s vášnivým přiznáním se k denní praxi bojující demokracie. Právem viděli mnozí v Karlu Jaspersovi, který se bez váhání dal do služeb duchovní obnovy veřejného života, vedoucí postavu nové demokratické elity. Časopis však jednoho dne přestal vycházet a Karel Jaspers odešel do Basileje, kde přijal

místo profesora filosofie. Jaspersův odchod do Švýcar je první velká porážka pohitlerovské německé demokracie.

Nejaktivnějším střediskem demokratů jsou dnes časopisy, finančně velmi labilní nebo přímo podporované demokratickými velmocemi Západu. Tak nejlepší časopis v německém jazyce vůbec, kulturní politický měsíčník „Monat“, vycházející v západní části Berlína, je vlastně ztrátový podnik, jehož jednotlivá čísla, ačkoliv jsou prodávána daleko pod výrobní cenou, nepronikají příliš hluboko do čtenářských vrstev. Rediguje jej mladý Američan Melvin J. Lasky s vybraným souborem redaktorů a přispívatelů (Jaesrich, Leithäuser, Borkenau). V Porýní vychází měsíčník „Deutsche Rundschau“ za vedení Rudolfa Pechla, který za Třetí říše tak dlouho psal historické články o Džingischánovi, až Gestapo zjistilo, že vlastně píše o Hitlerově velkoněmecké politice. Jiný, aktivnější časopis vycházející až v době nejnovější, jest „Ausprache“. Vydává jej nakladatel Karel Rauch, dávný přítel francouzského písemnictví, za redakce nebojácného Rüdigerera Proskeho. Tento časopis zřejmě pokračuje v intencích svého nakladatele a klade velký důraz na utužení vztahů demokratického Německa k demokratické Francii.

Výpady demokratické elity z definitivních po-

sic zeslabuje však dvojí vnitřní nepřítel: Atomisace sil a podivný, dávno anachronistický pacifismus, rodný bratr francouzského neutralismu. Demokraté se dosud nerozhodli vytvořit ústřední společnou organizaci, jíž by získali pohotový nástroj demokratického boje. Pracují každý pro sebe ve staré ilusi demokratického anarchismu a dávají na vybranou svým komunistickým a nacistickým odpůrcům jak organizovat soustředěný nápor. S organizační impotencí souvisí tragický pacifismus německých demokratů, dědictví dlouhých let opozice proti militaristickým režimům od Vilémů až k Hitlerovi. Pokračovat dnes, na hranicích sovětského pásma, v pacifismu let dvacátých, je sebevražedná abstrakce, která skončí nemilosrdnou likvidací pacifistů. Je tragické, jak daleko zabloudili i vášniví bojovníci proti totalitě, na př. katolík, socialista a Evropan Eugen Kogon, šéfredaktor vynikajícího časopisu „Frankfurter Hefte“, právě svým pacifismem s cesty svých militantnějších druhů a jak jím oslabují demokratické posice. Tento poctivý a přece tak sentimentální pacifismus je největším nebezpečím německých demokratů. To právě se Moskvě náramně hodí: Západní Německo, kde jsou virulentní jen nacisté a komunisté a kde přesvědčení demokraté stále ještě věří, že kulomet je vynález ďáblův.

Petr Demetz.

CHYBY, KTERÉ ZABÍJEJÍ

KDYKOLIV se zamyslím nad osudem, který postihl náš národ, nemohu dojít k přesvědčení, že tuto situaci zavinil jen Sovětský svaz nebo jen konference na Jaltě nebo jen nějaká vnější okolnost, které se mnozí vykladači doby snaží přičítat vinu na tom, co se stalo. A kdykoliv o tom uvažuji, ptám se, jak to, že podobná situace nenastala ve Finsku, státě méně obydleném než je ČSR, ve státě, který má dlouhou hranici se Sovětským svazem a který byl dokonce ve válce se Sovětským svazem. Není to náhoda a není to iluze. Je to skutečnost.

Musely tu tedy být také vnitřní důvody, které tuto situaci připravily. Musily se stát chyby, které vedly k tomu, že v prvních svobodných volbách více jak třetina národa se svobodně vyslovila pro komunismus. Které chyby to byly?

Rok 1918 byl rokem opojení. Nikdo nepozoroval, že situace roku 1918, kdy Německo i Rusko byly státy poražené, se mění. Nikdo si neuvědomoval, že malý stát musí býti na stráži, jde-li o změnu souhry sil. Nikdo se neodvážil kritizovat komunismus, aby se nezdálo, že není

dost pokrokový. Komunismus byl přijímán jako poselství něčeho nového a jakákoliv kritika objektivní, nestranická, byla vyloučena.

Toto uspořádání mysli bylo možné jen tím, že jsme opustili bezpečnou cestu vědecké kritiky. Téměř ve všech oborech života. Kdokoliv by se byl odvážil kritiky, byl napřed ukřičen a pranýřován. A přece kritika neznamená snižování osobnosti, nýbrž diskusi a ujasňování pojmů.

Nikdo ani na chvíli nebude pochybovat o zásluhách TGM o český a slovenský národ. Tyto zásluhy nemůže zmenšit ani ta skutečnost, že i TGM měl své chyby a dělal chyby. Pročítám-li dnes „Světovou revoluci“ a čtu-li tam memorandum, které TGM odevzdal západním mocnostem, vidím tu základní chybu v nazírání na bolševismus. TGM byl *filosofickým* odpůrcem bolševismu a jeho spisek „Sur le bolchévisme“, který vyšel před tolika lety v Ženevě, je jasným a jednoznačným odmítnutím bolševismu. *Politicky* však považoval ve zmíněném memorandum TGM bolševismus za záležitost výlučně

ruskou, stavěl se proti jakékoliv intervenci a přimlouval se za politiku „laissez faire-laissez passer“. Tato politika musela nutně vést k dalšímu důsledku: k Benešovu zasazování o uznání Ruska de jure. Dr. Beneš byl vlastně jedním z největších přimlůvců Ruska ve Společnosti národů. Přes své přesvědčení, že bolševismus je věc nedobrá, pomáhal mu politicky na mezinárodním fóru, jak mohl. To nezmenšuje nijak jeho zásluhy. Dnes však vidíme, že tento postoj byla chyba, že to byla chyba osudná, která ovlivnila osudné nazírání celého národa představujíc mu bolševismus jako králíčka, se kterým lze dělat u zeleného stolu politická kouzla. Nikdo by se byl však neodvážil prohlásit tuto chybu za chybu.

Náš veřejný život podléhal jakési hysterii, která zmátla politické myšlení národa. Přiznejme si, že jsme byli dokonce Hitlerovým útokem velmi překvapeni. Byli jsme udržováni v domněnce, že se nic neděje a nestane. Situací byl sám prezident dr. Beneš krajně překvapen. Jak to, že nebyla předvídána v době, kdy ji každý na Západě jasně viděl?

Tato hysteričnost v politice se přenesla dnes i do emigrace. Nezdá se mi, že by emigrace viděla jasně své úkoly a že by měla jednotné linie. Rozbívá se o podružné otázky, za nimiž se vždy skrývá čertovo kopytko budoucí politické moci, je nikoliv přepolitována, ale je slepě stranická. Tento postoj je snad možný v politice vnitřní, v zahraniční politice zabíjí.

Příklad Finska je příkladem realistické politiky. Národ, který jasně vidí, a jasně ví, co chce, nemůže býti jen tak snadno ovládnut zvenčí. Mlhoviny politické však u nás nevymizely a v emigraci stoupají dále k nebesům.

Jisté kruhy projevují názor, že na bolševismu je ledacos dobrého a že i po jeho pádu si leccos z tohoto systému národ ponechá. Je-li tomu tak, pak národ skutečně buď není pro demokracii zralý nebo si demokracii nepřeje. Není možné křížit demokracii s diktaturou, není možné míchat vodu s ohněm. Je ovšem pravda, že u nás pravá demokracie západního typu nikdy nebyla. Byla to jistá forma oligarchie stran, nikoliv však demokracie v pravém slova smyslu. Byla to demokracie uvnitř několika stran — ne příliš vzdálená demokracie uvnitř jedné strany. Avšak demokracie je jen tehdy demokracií, dává-li každému, bez výjimky každému, možnost projevit svůj názor a býti zvolen těmi, kdo s tímto názorem souhlasí.

Systém vázaných kandidátních listin není systémem demokratickým a nemá tak daleko od systému, který kandidáty váže jen na jednu listinu. Systém, který se domnívá, že všechna moudrost pochází jen z něho a že je povolán

tuto moudrost národu vnucovat, není systémem demokratickým. Je volnější, jde-li o systém pěti avšak tento systém, domyšlen do důsledků, vede ke koncentrákům, v nichž systém právě „vychovává“ a „trestá“ ty, kteří se domnívají, že demokracie je zárukou svobody projevu, svobody slova.

Systém vázaných kandidátních listin je hrob demokracie kdekoliv se tento systém objeví. U nás trval od počátku republiky a znemožňoval každému, aby pronesl jinou moudrost než byla moudrost oficiální.

Omezování svobody k účelům mocenským (a to je přece systém vázaných listin) musí vést k omezení svobody takovému, které se nesrovnává s pojmem demokracie. Příklad uspořádání v Evropě dělá starost mnohým hlavám. Mám však starost o to, aby nenastala znovu nějaká pseudodemokracie a aby byl nastolen skutečný řád svobody a pravdy, resp. řád, který by svobodu zaručoval a boj za pravdu dovoloval. Není dvojí pravdy. Je jen pravda jediná, objektivní, zjištělná, etická. Co zavrhuji v životě jednotlivcově nemohu omlouvat v životě státu. Nemohu zabíjet pravdu tím, že se zaháním „do roucha „státotvornosti“.

Evropa federální nebo nefederální, taková nebo maková — to je otázka politické *techniky*, nikoliv politických zásad. Dokud budeme politické zásady oddělovat od zásad mravních, dokud budeme na politiku hledět jen jako na nástroj moci, dokud budeme rozlišovat mezi politikou a životem jednotlivcovým a mítí dvojí míru pro to a ono, dotud budeme tápat v mlhovinách, z nichž není východiska.

Ne na tom, kolik bude ministerstev záleží — to je zase věc politické *techniky* — na tom záleží, jak budou tato ministerstva sloužit národu, jak budou plnit poslání politické služby. Budou-li byrokratickým nástrojem moci, pak je zcela lhostejno, je-li jich pět nebo patnáct.

O otázkách politické *techniky* lze diskutovat tehdy, když jsme se sjednotili na zásadách. Od toho jsme ale velmi daleko. Obávám se, že nevíme dodnes jasně, co chceme. Pád bolševismu je negativní pojítko celé emigrace. Na negativním programu však nelze budovat.

Chtěli bychom slyšet, jak si ti stavitelé budoucnosti představují příštího československého občana, co mu chtějí nadělit, jaká práva mu chtějí dát a jak si představují jeho život, jeho radosti a jeho práci.

Ale kdykoliv toto vyslovujeme, mlha je nám odpovědí.

A mlha je odpovědí chladnou — velmi chladnou v ledové emigraci.

JUSTUS.

LIDÉ A UDÁLOSTI

PAPRSEK naděje, který zazářil v listopadu 1951 v temnu česko-německých resentimentů, se jmenuje „Der Neue Ackermann“ (Blätter Junger Menschen, Mnichov). Několik mladých a myslím, že je nutno říci odvážných členů sudetoněmecké katolické „Ackermannsgemeinde“ se vydalo na obtížnou cestu pravého evropanství. Nekompromisní a pro sudetoněmecké poměry opravdu revoluční formou se rozhodla skupina demokratů prolomit izolaci, do které byla s ostatními krajany vtěsnána samozvaným vedením dosavadních neblahých matadorů provinciálního sudetského nacionalismu. Pokus o osvobození se z ghetta bezdomovců a navázání kontaktu s duchovním světem Západu na rovině, jejíž úroveň by byla důstojná problematiky dneška, je právě pro ně dvojnásob odvážnou akcí. Je všeobecně známou pravdou, že demokraté, demokraté poctiví a aktivní, neskrývající se za obnošený plášť pohodlné a ustupující tak zvané „objektivity“, nemají na různých ustláno a nemohou počítat s příliš početným zástupem přívrženců. Tuto zkušenost získali do dnešního dne, bez ohledu na národní příslušnost, všichni ti, kteří se rozhodli rozejít se s onou neintervenující, ustupující a nerozhodnou formou, pro kterou byl zneužit pojem „demokracie“ pouze jako výmluva vlastní neschopnosti. Západem dávno překonané kategorie, ve kterých se odvíjí politické myšlení převážné většiny našich bývalých občanů německé národnosti, staví rozhodnutí vydavatelů „Ackermann“ do světla, které teprve umožní správné docenění jejich rozhodnutí.

Právem lze namítnouti, že každý, kdo zpozoruje v temnotách světelný záblesk, je ochoten přeceňovat sílu jeho zdroje. Myslím, že toto nebezpečí neexistuje v případě nové sudetoněmecké revue: 36 stránek tisku vydaných českými Němci, 36 stránek neobsahujících ani jeden útok onoho druhu, na který jsme byli zvyklí, nýbrž mimo příspěvků dvou autorů české národnosti věcné diskuse a rozборы československých exilových poměrů, 36 stránek bučících nemilosrdně do vlastních řad, poukazujících na neudržitelnost nacionalistických, šovinistických a nenávislivých tendencí — takovýchto 36 stránek vzbuzuje oprávněnou naději pro nejbližší budoucnost. Naději, že se lidem dobré vůle, na obou stranách, snad přece jen podaří překlenout propast, která po posledních 14 letech zeje mezi oběma národy.

A proto přejeme Novému Ackermannovi hodně štěstí na svízelnou cestu. O. K.-S.

*

ŠOVINISMUS ve svých nejdopornějších podobách řadí nyní na Středním Východě. Za podpory zfanatisovaných iránských mohamedánů přivedl perský ministerský předseda Musadeq svou vlastní zemi na pokraj hospodářské i politické katastrofy. Od vypuzení společnosti Anglo-Iranian a Musadkova ilegálního „znárodnění“ uplynuly měsíce a obrovské petrolejové instalace v Abadanu leží stále ještě ladem. Perská státní pokladna, zbavena jednoho z největších zdrojů svých starých příjmů, není ani s to platit státní zaměstnance. V zemi roste nepokoj a jedině, co perský národní hrdina v této situaci dokáže, je, že po vypuzení Britů lomozně požaduje zavření britských konsulátů, které se mu stále ještě záhadným způsobem „vměšují do vnitřních záležitostí země“. A ovšem — hroze komunistickým nebezpečím — naléhavě žádá Spojené státy, aby finanční pomocí zachránily zemi před hospodářským krachem, do něhož ji sám svou „vlasteneckou“ politikou přivedl.

Nyní i Egypt jaře kráčí po musadkovských cestách. Vláda pašů, odvádějících pozornost pogramotných mas od své vlastní neschopnosti, napomáhá vybičování antibritského a antievropského šovinistického fanatismu a ponouká nezletilé, heroicky se cítící studentské pseudovlastence k vraždám.

Část odpovědnosti za tuto situaci spočívá na západních velmocech. Nacionalismus, ať se jím oháněl kdokoli, byl pro západní veřejnost příliš dlouho sakrosanktní, jeho excesy v zůstávajících zemích byly příliš dlouho blahosklonně omlouvány a někdy i podporovány. Za tichého souhlasu Západu byl tak evroský nacionalismus 19. století transplantován na východ, kde ovšem není mírněn fundamentálním liberalismem a humanismem, jako obvykle býval na Západě. Dnešním důsledkem zcestné sentimentality Západu vůči orientálnímu nacionalismu je hrozící chaos, nábožensko-nacionální agresivní fanatismus a nebezpečí rozkladu na Středním Východě.

Je vskutku na čase, aby si veřejnost i odpovědná místa na Západě uvědomila, že i tyto orientální formy šovinismu jsou jednou z největších hrozeb vznikajícího mezinárodního de-

mokratického společenství. Koordinované a energické zákroky západních velmocí mohou stále ještě situaci zachránit. Je možno nacházet řadu omluv pro nezletilce, který svévolně porušuje smlouvy, krade a vraždí (odvolává se v tomto případě na svaté pojmy nacionalismu a „národní suverenity“). Je však absurdní mu v této činnosti nezabránit.

H. J. H.

*

ZASE se mluví ve světě o jednom pan—ismu. A opět se objevují lidé, kteří v něm vidí cosi ušlechtilého nebo při nejmenším upřímnou snahu o „národní svébytnost“. Dějiny se sice neopakují, ale přece v nich můžete nalézt stále platné zkušenosti a poučení. Jedním z nich je skutečnost, že každé hnutí, které přijalo hrdě jméno „pan—ismus“, ať už to byl pangermanismus nebo panslavismus, bylo buď romantickým záchvatem malé vrstvy intelektuálů (jinak možná zcela upřímných), nebo rouškou pro mocenské aspirace toho kterého národa.

Podobně je tomu i s novodobým panislamismem a panarabismem; a s jedním z jeho působišť — Marokem.

Francouzský protektorát v Maroku byl zřízen v roce 1912. Ať už se nám to líbí nebo nelíbí, toto datum znamená počátek onoho konce neustálých bojů mezi arabskou a berberskou částí marockého obyvatelstva, znamená počátek obrovského rozmachu hospodářského a sociálního této nejzápadnější výspy „islamské říše“. Snad postačí několik málo čísel: V roce 1912 byla Casablanca vesnicí s necelými 20.000 obyvateli. Dnes jich má skoro tři čtvrti milionu. Počet obyvatelů Maroka stoupl ze dvou na osm milionů. Ještě v roce 1918 neexistovaly v Maroku žádné silnice v evropském slova smyslu. Po 30 letech francouzského protektorátu jich je 45.000 km dlážděno, asfaltováno nebo betonováno. Neexistují už epidemie, miliony hektarů vyprahlé půdy bylo zalesněno nebo zavodněno, díky čemuž se podstatně zmírnilo i podnebí. Nedošlo-li v téže době k obdobnému vývoji na poli kulturním a politickém, není to tak zcela vina Francouzů. Ve smlouvě z roku 1912 se totiž Evropané zavázali, že se ani v nejmenším nedotknou soukromého života, náboženství, školství nebo soudnictví domorodého obyvatelstva. A tak jsou theologické fakulty dnešního Maroka prakticky jedinými vysokými školami. Jejich vyučování je přesně stejné jako ve středověku a zatím co má každé marocké město stovky notářů, theologů a politiků existují jen čtyři maroští lékaři a jen jediný strojní inženýr.

Úzkostlivost s jakou Francouzi dbali zásady nevměšování se do vnitřních záležitostí nesla dvojí ovoce. Především ekonomický vývoj Maroka se dál do poslední doby celkem nerušil. Úzká vrstva arabských právníků a theologů nenašla nikdy dostatečnou odezvu ve své politické akci u širokých mas obyvatelstva. Silná a jednotná nacionalistická fronta nemohla být vytvořena pro stále trvajícím antagonismus mezi Araby a Berbery — prakticky řečeno mezi sultánem a arabskými politiky na jedné a berberskými náčelníky na druhé straně. Je nepopiratelné, že Francouzi uměli těchto sporů, které samo proměnili během prvních dvaceti let svého panství v Maroku z otevřených a krvavých potyček v latentní odstředivé síly, využít. Ještě dnes, při nedávných nepokojích v Casablanca, použili arabští politikové k své akci především děti.

Pasivita a netečnost k veřejnému životu u veliké části marockého obyvatelstva usnadňuje však současně práci nacionalistů. Stěžuje-li si egyptský ministerský předseda před Spojenými národy na porušování lidských práv v Maroku, pořádá-li tunisský agitátor turné po celém světě (v jehož rámci je dokonce přijmut vládou Jeho Veličenstva Spojeného království), aby zdůrazňoval touhu arabského obyvatelstva po nezávislosti — jejich situace je mnohem snadnější proto, že se nemusí obávat oposice uvnitř vlastní země. Oposice, která neexistuje ne proto, že by všichni v Maroku souhlasili s nacionalistickou stranou Istiqlal, ale prostě proto, že islam, který není jen náboženstvím, ale i politickým programem a právním zákoníkem, je v mnoha případech synonymem fatalismu a netečnosti — k dobrému i zlému.

Není jistě v zájmu marockého obyvatelstva, aby žilo věčně ve francouzském protektorátu. Je však tím méně v jeho zájmu, aby se dostalo do područí kliky několika nacionalistů, kteří jsou často pouhými nástroji politiky, která začala na petrolejových polích Abadanu a šíří se přes Suez, Sudan a Káhiru do severní Afriky. Jakou úlohu v této politice hraje výzva islamského „patriarchy“ v Teheranu, který v létě tohoto roku žádal spojení mohamedánů od Indického k Atlantickému oceánu, jakou úlohu hraje diplomacie Arabské ligy, je těžko zodpověditelná otázka. Je však nepopiratelné, že ti občané, ať už arabských zemí nebo západního světa, kteří nechtějí nic jiného než osvobození jednotlivce a kteří se proto na t.zv. boj o nezávislost národa dívají se sympatiemi a bez postranních úmyslů, jsou příliš těžce vyváženi methodami, kterých používají oficiální mluvčí arabského světa: pletky s Frankovým Španěl-

skem, hľadání podpory u Sovětského svazu, často velmi malý zřetel na skutečné sociální potřeby domorodého obyvatelstva a především slepý a sobecký neutralismus.

Marocký případ je jen dalším důkazem, jak demagogickým se musí stát každé nacionalistické hnutí, jak prázdným je heslo o svébytnosti a sebeurčení národů: Demagogickým a prázdným především proto, že mu nejde o osvobození skutečného člověka z masa a krve, ale o nastolení iracionální suverenity skupinových zájmů. O marockém národu se dá mluvit teprve v okamžiku, kdy Francouzi zarazili krvavé boje mezi jednotlivými kmeny na území dnešního Maroka. Nelze si představit větší tragedii pro prostého Araba nebo Berbera, větší zbídačení, anarchii nebo totalitu, než tu, která by byla přivedena náhlým ukončením francouzského protektorátu a vypuzením Evropanů z Maroka.

Toto nemá být obranou kolonialismu a tvrzením, že vše, co Francouzi v Maroku podnikli,

bylo dobré. Závratný hospodářský vývoj na jedné straně a absolutní inadekvatnost vývoje kulturního a politického na straně druhé je jistě jednou z hlubokých příčin dnešního nespokojivého stavu. Francouzům, tak jako všem Evropanům, chyběla často (a chybí) představitivost, schopnost vytvoření nových a přiměřených sociálních forem. Náprava však nespočívá ve vzpouře notáblů či omezených a ješitných intelektuálů — ať už jsou mluvčími hnutí národních, panislamských nebo panarabských, právě tak jako není žádného spravedlivého řešení v politických hnutích „pan—tříd—ních“, nebo i „pan—křesťanských“. Trvalé řešení může spočívat jen v hledání a nalezení takových forem, které by nebyly ani panislamské, ani pankřesťanské, které by rozvinuly autonomní charakter jednotlivých hospodářských i kulturních institucí Maroka, především s ohledem na technickou a kulturní kvalifikaci, bez ohledu na kvalifikaci národní, rasovou neb politickou těch, kteří je budou vytvářet. L.Č.

O METODU DEMOKRATICKEJ INTERVENCIE

KAROL BELAK.

DVE tendencie dnes bojujú vo vnútri demokratického tábora pokiaľ ide o zásady jeho spoločnej svetovej politiky. Na jednej strane sú „intervencionisti“, na druhej „nevmešovateľia“.

První vychádzajú z predstavy „jediného sveta“ a teda z nutnosti riešiť základné problémy ľudstva na svetovej rovine. Hľad v Indii, sociálny kvas v Indonézii, alebo rasová diskriminácia v Južnej Afrike je v očiach intervencionistu činiteľ, ktorý sa viac, alebo menej bezprostredne dotýka bezpečnosti a prosperity jeho vlastnej zeme. Ako argumenty pre svoju koncepciu svetovej súvislosti hospodárskych a politických faktov uvádza intervencionista množstvo príkladov: Nemecko v roku 1933, Rusko v roku 1917, nekontrolovaný vzrast japonského imperializmu, hospodárske krízy medzi dvoma vojnami . . . je jasné, ako vysvitá z príkladov, že intervenčná koncepcia obsahuje v sebe prvky ideologické a politické. Riešenie se nenazýva iba „Pomoc zaostalým národom“, „Svetový trh“, „Zvýšenie výroby“ . . . Riešenie, ako ho vidí intervencionista, nazýva sa i „Demokraticizácia“, „Prevýchova“, „Kontrola“.

A tu už prichádzajú námietky „nevmešovateľov“. Demokracia je pre nich čiste západ-

nická špecialita, odsúdená k automatickému rozkladu v cudzom prostredí. Demokratické ideály a zásady nehovoria národom Azie, či Afriky nič a hovoria málo dokonca i národom strednej a východnej Európy. „Denacifikácia sa nepodarila“, konštatuje s podivným zadosťučinením labouristický poslanec Crossman a profesor Raymond Aron spomína skoro nostalgicky na Kaisera a Rakúsko-Uhorsku monarchiu. Čo v tejto situácii robiť? Nebude lepšie, keď demokracia prestane koketovať s misionárskymi chuťkami a ponechá nedemokratické národy a tradície na pokoji?

Americký časopis Foreign Affairs priniesol článok George F. Kennana „Amerika a budúcnosť Ruska“. Autor výborne vyložil nemožnosť aplikovať v oslobodenom Rusku demokraciu západného štýlu a došiel k záveru, že Rusi si budú musieť zariadiť svoj nový život sami. Tento záver je podľa mojho názoru správny len pokiaľ, pokiaľ znamená, že je nutné brať do úvahy zmeny, ku ktorým za sovietskej éry došlo, a že ruskej emigrácii ako celku sa nedostane v budúcom Rusku voľnej ruky a vládneho monopolu. Pokiaľ však onen záver implikuje abdikáciu demokracie v Rusku, tu sa problém javí hneď v inom svetle.

Neznamená abdikácia Západu pred oslobodeným Ruskom, že sa nový štát octne na okraji chaosu, z ktorého by sa pri nedostatku demokratickej tradície a skúsenosti mohla ľahko vykryštalizovať nová totalita a nový diktátor? A i keby k tomu nedošlo, bol by v tom rozvrate, ktorý treba očakávať v súvislosti s likvidáciou komunizmu, ruský chaos neúnosným bremenom.

A nejde len o Rusko. Jestliže by demokracia abdikovala v Rusku a vo východnej Európe ako v „cudzej sfére“, musela by tak učiniť z tej istej príčiny i v Indii, v Číne, v Indonézii, v Irane, v Egypte, v Maroku a vôbec na väčšej časti našej planety. Kto by nakoniec držal v rukách oprate „jediného sveta“, kto by dodával myšlienky, podnety, organizáciu a plán, a ako by sa dali všetky tie veci realizovať, keby dominujúcou zásadou svetovej demokratickej politiky bola zásada, ktorá ju prakticky ruší, to jest zásada nevmešovania sa do záležitostí iných národov?

Problém svetovej integrácie nie je len technický, hádam ešte vo väčšej miere je politický a ideologický. Svetové napätie nepominie, jestliže sa vyženie hlad z Indie alebo spavá nemoc z Afriky. Front proti hladu, nezamestnanosti, nemociam nepostačí, jestliže nebude doplnený frontom proti silám, ktoré narušujú demokratického ducha. Väčším nebezpečenstvom je Mosadeqov fantastický nacionalizmus, než iránska bieda; málo pomôže pumpovať dolary do Egypta, pokiaľ jeho vládcovia holdujú veľkoegyptským snom. Jedným slovom, svetová integrácia predpokladá demokratizáciu. Znamená to „demokraciu na bodákoch“? Ide skutočne o projekt beznádejný, ako sa domnivajú „nevmešovateľa“?

Je pravdou, ktorú nikto nepopiera, že demokracia, ako politický systém, je nemysliteľná v iných historických podmienkach, než sú tie, ktorých sa dostalo západnému ľudstvu. Politická demokracia je iba nadstavba zvláštnej a složitej životnej koncepcie západného človeka. Bez tejto životnej koncepcie, charakterizovanej pojmami ako kresťanstvo, racionalizmus, individualizmus, liberalizmus, sa demokratický politický systém musí zhrútiť. Tá nejideálnejšia demokratická inštitúcia podľaľhne rýchlejšie skáze, jestliže bude aplikovaná tam, kde niet demokratického ducha, zakotveného v oblasti západníckych ideálov, pojmov, vier a citov. Znamená to však, že demokracia musí abdikovať pred cudzou socio-kultúrnou sférou, že sa musí vzdáť akýchkoľvek ambícií tam, kde sa nedostáva živných koreňov? Inými slovami: Čo s naším parlamentarizmom, slobodnými voľbami, všeobecným hlasovacím právom, občianskymi slo-

bodami . . . v zaostalých spoločnostiach, v ktorých ešte niet emancipovaného jedinca v dostatočnom počte?

Ani otázka takto položená nemôže byť jednoznačne zodpovedaná . . . Hovoríme, že demokracia je špecialita západnej spoločnosti. Čo však je takzvaná západná kultúra? Nie je pravdou, že podstatou tejto kultúry je jej univerzalizmus a humanizmus. Je to kultúra — a v tom je jej zvláštnosť — nadnárodná, nadrasová, nadstavovská a nadtriedna. V kostke znamená západná kultúra asi toto: Kritériom pre vecnú správnosť je rozum, pre mravnú správnosť ľudské svedomie alebo nesmrteľná duša. Západná kultúra je po výtke humanistická a jej politický výraz či systém nemôže byť teda v zásadnom rozpore k túžbam alebo k potrebám človeka, nech už žije kdekoľvek. Toto je však úvaha, ktorá by mohla mať praktický dosah a význam iba v perspektívach príliš vzdialených. Pre naše pojednanie je dôležitejší iný aspekt problému.

Jestliže rozumieme pod demokraciou iba jej inštitúcie a techniku, je pravdou, že tieto veci v cudzej pôde zakrnejú, že nie je možné jednoducho ich preniesť do cudzieho prostredia. Jestliže však rozumieme pod demokraciou určitý účel, ktorému demokratická technika a inštitúcie iba napomáhajú v *daných podmienkach*, tu sa dostáva otázka na celkom inú rovinu.

Hovoríme, že účelom demokracie je vytváranie emancipovaného jedinca. Demokracia dáva človekovi slobodu, aby sa mohol vyvinúť jeho duch a s ním tvorivé ľudské vlohy. Je pravdou, že by sa trebárs britský parlamentarizmus neosvedčil v Číne alebo v Indii, že západná demokratická technika a inštitúcie majú veľmi relatívnu platnosť, mení sa však tým niečo na platnosti demokratického účelu? Všetko nasvedčuje tomu, že tento účel má platnosť, povedali by sme, absolútnu. Bez ohľadu na rasy, tradície a klímata, bez ohľadu na priestor a čas platí, že je zlom neobjektívnosť, fanatizmus, nekritičnosť, predsudok a iné formy vnútornej neslobody. Platí rovnako v rovníkovej Afrike, ako ve Spojených štátoch, že tvorcom všetkého pokroku hmotného a mravného je logické myslenie a humanitný cit. Vnútorňa sloboda, vlastnosť emancipovaného jedinca, je predpokladom každého jednanja správneho vecne a mravne v každej spoločnosti.

Demokratický účel ďaleko presahuje demokratickú techniku. Presahujú ju — i keď v menšej miere — i rôzne demokratické ideály, zásady a poučky. Absolútna moc sa korumpuje rovnako v Európe ako v Azii; bieda je zlou školou slobody rovnako vo Francúzku ako v Siame; násilie je posledným prostriedkom po-

litickej akcie rovnako vo Veľkej Británii ako v Číne; platí všude na svete, že dobrovoľná poslušnosť ovládaných je lepší spôsob vlády ako teror.

Ako vidieť, relatívnosť demokracie platí len potiaľ, pokiaľ ide o jej techniku, a inštitúcie, pokiaľ ide o čiste politický aspekt demokracie. Relativita sa netýka demokratického účelu a ani širokej oblasti demokratických zásad povahy viac ideologickej než konkrétne-politickej. Čo znamená táto skutočnosť pred nutnosťou „svetovej demokratickej hegemonie“?

Vyplýva z nej rámcová metóda demokratickej intervencie. Táto sa môže orientovať jedine záujmom obrany a postupného splňovania demokratického účelu. Nebude preťažovať národy takovou mierou slobody, ktorú by tieto v danej chvíli neunesli. Nebude usilovať o to, aby sa zaviedlo všeobecné hlasovacie právo v Indočíne, keby bolo jasné, že takáto reforma by tam viedla skôr k chaosu než k slobode jedinca. Nebude usilovať o všeobecnú demokratizáciu Ruska, ale bude musieť urobiť všetko, aby sa to oslabené Rusko nezosunulo opäť do totality. Bude sa musieť vyvarovať radikálnejších zásahov do duchovnej, sociálnej a politickej štruktúry rôznych zemí a bude sa musieť orientovať snahou vyťažiť v daných podmienkach socio-kultúrnych čo najviac pre rozvoj slobodného ducha.

Intenzita a prostriedky demokratickej intervencie by boli prirodzene veľmi rôzneho stupňa a druhu. Ináč by vyzerala demokratizácia Ruska než Číny, Indie než Egypta; potláčal by sa feudalizmus tam, kde je už slabý, reformoval alebo toleroval by sa tam, kde by bol ešte funkčný a vžitý; ináč by vyzerala demokratická „svetospráva“ v zemiach so silnými demokratickými menšinami a ináč v spoločnostiach bez nich; iný by bol postoj k absolútnej vláde jednej zemi a iný v druhej; jednej zemi by stačil iba demokratický poradca, v druhej guvernér alebo regent, v tretej by sa snád' ukázala potreba mandatárnej správy . . .

Nemožno podceňovať riziko, ktoré v sebe nesie potreba demokratickej svetosprávy. Toto riziko sa však nedá obísť. Svet je dnes funkčný celok, celok ktorého bezpečnosť a prosperita vnútorne súvisia. Potreba svetovej politiky, plánu a autority je imanentná všetkým základným problémom našej doby.

Účinná demokratická svetospráva je neuskutočniteľná prostriedkami národného štátu. Dobrou ilustráciou tejto skutočnosti je bezmocnosť Francúzska v Indočíne a bezradnosť Veľkej Británie v Irane, v Egypte alebo v Malajsku.

Zdá sa, že na úlohu nestačí ani organizácia Spojených národov. Všetky úspechy, ktoré táto organizácia podnes zaznamenala, treba pripísať na konto Spojených štátov. Organizácia Spojených národov nie je oveľa viac než rámec pre svetovú politiku USA. Bez efektívnej moci Spojených štátoch by OSN mala sotva inú váhu než mravnú.

Ani svetová vláda nie je východiskom. Ak sa pod pojmom „svetová vláda“ rozumie svetový štát, je táto cesta neschodná. V danej chvíli by táto idea viedla nie k posilneniu, ale k zoslabeniu demokratickej zodpovednosti. Nemalo by žiadny smysel podieľať sa o zodpovednosť s nekompetentnými nacionalizmami „prebúdajúcej sa“ Ázie, alebo s panislamskými víziami arabských feudálov. Svetová vláda by bola nutne neorganickým slepencom a skôr prekážkou racionálnej svetovej organizácie než jej podporou.

Jediným riešením, zdá sa, je burnhamovská „svetová demokratická hegemonia“. Znamená jednak vytvorenie mocenského centra z národov západnej kultúry a na druhej strane vybudovanie svetovej administratívy a výkonnej moci. Myšlienka vyzerá dosť fantasticky, ale pravdepodobne niet inej cesty, ako zladiť tú mozaiku najrôznejších kultúr, tradícií, vier a záujmov, ktoré sa zrazu octly pod strechou „jediného sveta“. Demokratická svetospráva alebo rýchly rozklad západnej civilizácie, tak znie otázka.

ÚVODNÍ SLOVA PRAŽSKÉHO ÚVODNIKU.

Zahledíme-li se na portrét Antonína Zápotockého, vypozerujeme z jeho obličejů velikou moudrost, spojenou s vroucím dobrotou.

Eduard Vyškovský v článku „Škola socialistické zákonitosti“, Lidové noviny, 20. XII. 1951.

Litujeme, že k tomuto dojemnému vyznání lásky nemůžeme připojit portrét vyznávajícího. (Pozn. red.)

BRITSKÉ POLITICKÉ PERSPEKTIVY

I.: KONSTITUČNÍ PROBLEMATIKA.

PO šesti letech ztrávených v opozici spočívá od října 1951 odpovědnost za britské osudy na Winstonu Churchillovi a konservativní vládě. 18měsíční jakési socialistické „mezivládi“, které následovalo po těsném výsledku voleb r. 1950 a v němž Attleeho vláda disponovala většinou pouhých 5-7 poslanců, skončilo. Konservativní vítězství v říjnových volbách bylo očekáváno. Výsledek byl opět neobyčejně těsný a potvrdil úsudek, že země je — a v dohledné době pravděpodobně zůstane — téměř rovnoměrně politicky rozdělena ve dva velké tábory, konservativní a socialistický (labouristický). Liberální strana středu utrpěla další katastrofální porážku; ač liberálové tentokrát kandidovali pouze ve 109 volebních okresech (proti 475 v r. 1950), na něž soustředili veškeré své síly a naděje, bylo do parlamentu zvoleno jen 6 liberálních poslanců — někteří z nich dokonce jen díky lokální konservativní podpoře.¹ Strana komunistická, jak je ostatně v Anglii obvyklé, skončila totálním debaklem.

V 18měsíčním „mezivládi“, které předcházelo posledním volbám, dostali se vládnoucí socialisté ideově i prakticky do slepé uličky, z níž jediným východiskem bylo vypsaní nových voleb. Během této doby byli nepřítomní a nemocní poslanci narychlo sváženi do parlamentu, aby v závažných parlamentních hlasováních dostáli své povinnosti a zachránili vládu před pádem. Socialističtí ministři trávili značnou část

svého času i energie kyvadlovým pohybem mezi svými ministerstvy a parlamentem, kde musili býti přítomni, aby v kritickém okamžiku byli s to odevzdat svůj hlas. Poslanec-žurnalista byl nakvap svou stranou povolán domů ze zájezdu v Koreji, aby v rozhodné chvíli mohl dostát své stranické povinnosti, která jej za daných poměrů degradovala na pouhé kolečko v neosobní parlamentní mašině.

Churchillova vláda disponuje nyní absolutní většinou jen o málo větší než předcházející „nedělná“ vláda socialistická. Při nové parlamentní praxi lze však počítat s tím, že tato většina (jíž se na rozdíl od vlády předcházející obvykle nyní dostává podpory hrstky liberálních poslanců) postačí k tomu, aby se nová vláda udržela u moci po několik let. První administrativní zákroky a projevy konservativců byly politicky dosti odvážné a s hlediska celkového prospěchu země nepochybně oprávněné. V obtížné hospodářské situaci je nová vláda odhodlána ukončit volební psychosu, která v jistém smyslu trvala po předcházející dva roky, a postupovat bez ohledů na okamžitou popularitu u obyvatelstva. Odpovědní politikové s ministerským předsedou v čele oznámili, že v příštích několika letech nutno počítat se značnými oběťmi, které jsou nutným předpokladem hospodářského restaurování země. Při tak rovnoměrném rozdělení voličstva a do jisté míry i parlamentu ve dva početně téměř si rovné tábory lze však pochybovat o tom, zda tato chvályhodná předsevzetí budou moci býti plně uskutečněna.

¹ Britský distriktně-většinový volební systém působí silně ve prospěch velkých stran. Sotva lze pochybovat o tom, že při poměrném zastoupení by liberálové měli aspoň 10 procent hlasů v zemi a byli tak i parlamentním jazýčkem na váze (od r. 1945 neměla žádná strana za sebou absolutní většinu voličstva). Ani u obou velkých stran neodpovídá ovšem parlamentní zastoupení přesně síle stoupců: ač poslední volby skončily konservativním vítězstvím, poměr odevzdaných hlasů byl 48 procent pro konservativce a 48,7 procenta pro labouristy. Fakt, že při rovnosti hlasů či nepatrné socialistické většině vítězí konservativci, je způsoben tím, že socialisté mají v některých okresech (constituencies) „nadměrnou“ desítitisícovou většinu (na př. hornické okresy Durnhamské, Wales), zatím co v okresech jiných jim k vítězství chybí jen několik set hlasů.

Je zajímavé uvážit, že při britském volebním systému je teoreticky možno, že strana mající většinu pouhých 625 hlasů v celé zemi, obsadí všechna místa v parlamentě (za prakticky ovšem absurdního předpokladu, že v každém ze 625 volebních okresů zvítězí většinou jednoho hlasu). Snadno se však může přihodit — a v míře menší se to děje v případě liberálů — že strana, která má na př. 20proc. potenciální podporu voličstva v zemi, nezíská žádných míst v parlamentě, není-li zároveň v některých okresech nejsilnější. Tuto situaci si volič uvědomuje a často raději odevzdává hlas straně velké, kde není „zahazen“, i když by jinak raději volil stranu menší. Postavení menších stran a nezávislých jedinců je dále ztíženo volebními náklady a kauce, které propadají, nezískal-li kandidát aspoň osminu odevzdaných hlasů.

Výsledek obou posledních voleb je pro Anglii v jistém slova smyslu neočekávané novum. „Normální“ charakteristikou britského volebního systému bylo, že vyúsťoval v parlamentní situaci dvou velkých stran, z nichž však jedna mívala parlamentní většinu, snadno postačující k udržení vlády po dobu několika let; vláda, kritizována, avšak obvykle neohrožována opozicí, mohla počítat s údobím, umožňujícím uskutečňování programu, na jehož podkladě byla zvolena (theorie „mandátu“!).² Dalším, možno říci tichým předpokladem systému byla domněnka, že trvale existuje fluidní, apriorně stranicky nepřipoutaná část voličstva, která posuzuje programy i činnost stran poměrně racionálně ve světle současné situace a svým rozhodnutím dopomáhá té či oné k vítězství v situaci, kde malý přesun hlasů obvykle působí velký přesun ve složení parlamentu.

Po zkušenosti obou posledních voleb se oba tyto předpoklady, jakož i některé z dalších argumentů ve prospěch britského volebního řádu, staly problematickými. Žádná z poslených dvou vlád nezískala oné parlamentní většiny („working majority“ aspoň 30-40 poslanců), která byla dříve považována za nezbytnou k zajištění účinné demokratické vlády. Rozdělení voličstva mezi oba ideologické tábory je za nynějšího volebního řádu nejen rovnoměrné, nýbrž zdá se být i poměrně konstantním. Přímý přesun hlasů v posledních volbách nedosahoval ani jednoho procenta a změny, k nimž došlo, byly způsobeny především tím, že liberálové v mnoha okresech upustili od kandidatury — krok, který tentokrát na kritických místech spíše favorisoval kandidáty konservativní.

Britský distriktně-většinový volební systém bývá na kontinentě i mezi čs. emigrací uváděn za vzor dobře fungujícího demokratického uspořádání. Bývá kontrastován se systémem poměrného zastoupení, vedoucím k labilitě vlád, koaličnímu čachrání, přesouvání odpovědnosti atd.; francouzské i československé vlády slouží při těchto argumentacích za odstrašující příklady. Není pochyby o tom, že řada argumentů ve prospěch distriktně-většinového sy-

stému je aspoň historicky dobře podložena. Nicméně je na místě pozastavit se i nad jeho nevýhodami, po případě nebezpečími, a to právě ve světle současné britské zkušenosti.

Je stále více patrné, že při rovnoměrném rozdělení voličstva ve dva ideologické bloky — situace, kterou právě tento volební systém spolupůsobil — řada argumentů v jeho prospěch pozbývá na průkaznosti. Tam, kde zcela nepatrný přesun hlasů může znamenat změnu vlády, je vládnoucí strana neustále sváděna přihlížeti k okamžité popularitě a úzkým stranickým výhodám a zanedbávat dlouhodobé potřeby země. V tuhé, vyrovnaném stranickém zápolení se osobnosti kandidátů a poslanců stále více ztrácejí pod neúměrným vzrůstem moci partajní mašinerie. Jedna z dřívějších výhod, totiž kontakt poslance s okresem a fakt, že se mnoho voličů rozhodovalo spíše pro osobu než pro stranu (zjev to pro demokracii nesporně blahodárny, kandidátními listinami znemožňovaný), se stává stále ilusornější. Individualita poslance a jeho kvality mají význam stále menší, zatím co vliv strany na jeho nominování, zvolení i parlamentní činnost postupně vzrůstá. Stále řídkší jsou případy, kdy se poslanec či skupina poslanců odváží postavit proti oficiální politice své strany, i když se tato přiči jejich svědomí a názorům. V situaci, kde může rozhodovat každý hlas, se poslanec neodvažuje stát se eventuelní příčinou pádu „své“ vlády a na stranickou „nedisciplinovanost“ se počíná hledět stále přísněji. Není pochyb o tom, že se poslední dobou poslanci stávají stále více pouhými kolečky v partajní hlasovací mašině. Volební řád, který by usnadnil parlamentní existenci menších stran a po př. nezávislých poslanců, by se za těchto okolností mohl stát lékem hypertrofie stranických veleaparátů.

*

K těmto úvahám se pojí další, které sice v Anglii zatím nejsou bezprostředně aktuální, zato však jsou tím závažnější pro zemi jinou, která by chtěla britský systém nekriticky přejímat. Systém dvou velestran může fungovat nerušeně a s prospěchem tam, kde nejde o strany vy-

² Oddělení tří mocí, postulované Montequieuem, nebylo v Anglii nikdy plně realizováno. Britští ministři jsou zároveň poslanci (nebo členy sněmovny lordů) a vůdci strany ve sněmovně a působí tak v bezprostřední spolupráci s parlamentní majoritou. Pevná organizační sklobenost moderních politických stran jim dodává značnou míru jistoty, že parlamentní většina jejich kroky schválí. Moc exekutivní

(vláda) a moc zákonodárna (parlament) nejsou v Anglii ani zdaleka tak od sebe odděleny, jako je tomu v USA. Pole činnosti britské vlády je proto daleko širší a její možnosti větší než je tomu v Americe, kde vládní moc je stále kontrolována a vyvažována personálně i funkčně odlišnou legislativou. Užiti — a ovšem i zneužití — moci vládou je tak v Anglii daleko snažší než ve Spojených státech.

hraněně ideologické a kde se základní politicko-filosofická hodnocení obou stran příliš neliší (této podmínce odpovídá na př. poměr mezi americkou stranou demokratickou a republikánskou). Distriktně-většinový volební systém, drtící menší politické strany i nezávislé kandidáty a ústící ve dvě velestrany, předpokládá zhruba shodné nazírání aspoň na základní aspekty zahraniční politiky a sociálně-hospodářské struktury země. V situaci, kde by se stranická hodnocení v těchto otázkách radikálně lišila, stal by se rázem neúnosným.³

Takovýto stav v Anglii na štěstí dosud nastal. V 19. a počátkem 20. století byla fundamentální jednota v hlavních hodnotách neotřesena — přes všechny své rozpory konservativci a liberálové udržovali kontinuitu v samých základech politického kursu. Tato jednota byla ovšem usnadňována skutečností, že v minulém století zasahování státu do hospodářsko-sociálních otázek bylo, ve srovnání s dneškem, nepatrné. Hospodářský systém fungoval takřka autonomně a s hlediska produktivity celkem účinně; ani politické strany ani společnost jako celek nepovažovala ještě odstranění sociálních nespravedlností, s jeho nerušeným chodem souvisejících, za svůj přední úkol. Mravní pokrok, vyjádřený v moderní koncepci, že je povinností státu a společnosti jako celku odstranit akutní sociální bídu a zabezpečit aspoň základní životní potřeby každého občana, se teprve rodil. Tehdejší politické strany sváděly své šarvátky pouze na povrchu spontánně se vyvíjejícího systému, do jehož chodu se samy nešnažily příliš zasahovat. Pro společenskou stavbu jejich rozpory nebyvaly nebezpečné.

Při nynější daleko intenzivnější aktivitě a intervenci státu ve sféře sociálně-ekonomické (intervenci nevyhnutelné a trvajících velkou měrou bez ohledu na to, zda je u moci strana „socialistická“ či strana „svobodného podnikání“) jsou zásadní ideologické rozpory mnohem závažnější a pro strukturu, stabilitu a sociálně-politickou kontinuitu země daleko nebezpečnější. Pro ilustraci postačí, představíme-li si

důsledky situace, v níž by jedna z obou velestran radikálně znárodňovala či zveřejňovala průmysl, obchod i zemědělství; po změně vlády by druhá strana buď byla nucena stejně radikálně „odnárodňovat“ a vyvolávat tak chaos v hospodářství, nebo by v zájmu stability byla postavena před alternativu neméně nechutnou, totiž modifikovat jen umírněně radikální opatření svých předchůdců a redukovat se tak na pouhou, s dlouhodobého hlediska sotva efektivní brzdu své kolektivistické protistrany.⁴ Změny základního zahraničně-politického kursu v několikaletých intervalech — na př. výkyvy z politiky úzké spolupráce, po př. postupné integrace se zeměmi Atlantického paktu do politiky neutralistického izolacionismu a zpět — by arci měly důsledky neméně katastrofální. Za takovýchto podmínek by se systém většího počtu stran a vládních koalic, nutící extremisty ke kompromisům, stal — přes evidentní nevýhody v jiných směrech — žádoucím a snad i nutným pro zachování demokracie.

Základní jednota a vnitřní i zahraničně-politická kontinuita Anglie, která je *conditio sine qua non* jejího demokratického vývoje, zůstává celkem neporušena. Obě strany jsou si bližší v politické praxi, než ve svých značně se lišících oficiálních ideologiích a předvolebních programech. Jejich vůdcové jsou stále ještě ochotni činit rozumné ústupky ze svých stranických platform, vyžadované situací a zájmem celku. Není však obtížné ani fantastické představit si podmínky, které by tuto situaci mohly změnit. Pokračující rozklad britského světového společenství, vynucená či krátkozrakou politikou přivoděná likvidace britských zájmů na Středním a Dálném Východě, změny v podmínkách světového obchodu v neprospěch Británie (sr. vzrůstající soutěžení Německa a Japonska na světových trzích), nutné, avšak tíživé oběti spojené s náklady na zbrojení — tyto a jiné okolnosti by mohly přivodit situaci, v níž by se na př. uvnitř Labour Party dostala k moci radikálně socialistická, ideologicky naivní a krátkozraká, protiamerická a neutralistická skupina

³ Z důvodů, v tomto článku naznačených, i z jiných, nepovažujeme politický systém dvou ideologických velestran (jaký na př. propaguje Čs. Zahr. Ústav v Exilu a jeho časopis „Tribuna“) v budoucím demokratickém Československu za žádoucí.

⁴ Slaboučkým náznakem nebezpečí, spočívajícího v podobném vývoji, je v Anglii problém ocelářského průmyslu, znárodněného předchozí vládou; dosud není překonáno nebezpečí, že toto

důležité hospodářské odvětví bude „znárodnováno“ a „odnárodňováno“ s každou změnou vlády.

Nápravou shora načrtnuté situace by snad mohla být zvláště konstituovaná, na parlamentu nezávislá hospodářská rada, jakou na př. na stránkách tohoto časopisu požaduje Albert; v Anglii samé žádal reformu podobným směrem před několika lety Christopher Hollis a jiní, zatím však bez valné politické odezvy.

kolem poslance Bevana. Podobná událost by mohla zmařit základní podmínky úspěšného vývoje britské demokracie. Dnešní konstituční řád by se v takovéto nové konstelaci asi ukázal nevyhovujícím. Bez konstitučních záruk psané ústavy, bez striktní dělby mocí, v zemi, kde prakticky neomezená moc spočívá v rukou parlamentu a tím tedy dnes povážlivou měrou v ústředí většinové strany, by potencionálně autoritářské hnutí, posílené většinovým volebním systémem, bylo vážným nebezpečím. Reforma volebního řádu směrem k některé z variant poměrného zastoupení by se pak stala imperativní. Po takové reformě by se stala politickým jazýčkem na váze dnes málo významná strana liberální — strana středu, rozumně umírněné státní intervence a poměrně progresivního internacionalismu. Koalice, obvykle v Anglii pova-

žovaná za zjev nežádoucí, v tomto případě koalice jedné z velkých stran s liberály, by se tak mohla stát záchranou nerušeného demokratického vývoje země.

S hlediska budoucího světového uspořádání by jisté oslabení takřka monopolistického postavení obou velkých britských stran mohlo být kladným přínosem i v jiném směru. Jak britští konservativci tak i socialisté jsou totiž, z různých důvodů, ale asi stejnou měrou, povážlivě izolacionalističtí v otázkách evropské i atlantické politické integrace. Nelze pochybovat o tom, že posílení parlamentního vlivu menších politických skupin (liberálů a jiných) by bylo zároveň posílením tendencí, směřujících k nadnárodnímu, světovému demokratickému řádu, které jsou největší nadějí dneška.

H. J. Hájek.

DRUHÝ ROZHOVOR S KARLEM ČAPKEM

Postihlo nás něco, co hrozí rozhlodat naši existenci v samotných základech. Naše sebevědomí je otřeseno, a podceňujeme význam individuálního činu; zneužíváme hodnotu lidské bytosti, ztrácíme míru osobnosti. Možná, že po tolika úvahách o úkolech exilu, je čas se zamyslet nad sebou samým.

Karel Čapek kdysi napsal:

... každý člověk má v sobě veliký počet různých já. Jedno, to hlavní a nejsilnější, je ovšem on sám. Potom přijde jeho rodinné já, pracovní já, stavovské já, národní já a tak dále. Vedle těchto různých sebevědomí je v něm také několikero já lokální. První je já domu; člověku je, jako by se něco udrobilo z jeho já, utrhne-li se na jeho bydlišti kousek omítky; a cítí jako osobní zadostiučinění, je-li na „jeho“ domě něco vylepšeno. Rovněž „svou“ ulici chce mít v pořádku a mrzí se na všechno, co jí hyzdí, i když mu po tom vlastně nic není. Potom nastupuje čtvrtní já; člověk má daleko mohutnější zájem o to, co se stává v jeho okolí, než o to, co se buduje v Petřské čtvrti nebo v Hanspaulce. A pak je městské já, regionální já a tak dále: pořád širší a širší kruhy a pořád je to jakési naše já, i když víc a více zředěné; pořád je to oblast našeho osobního zájmu, v níž nás každý úspěch a pokrok plní osobním uspokojením.“

První pocit, který jsme v cizině měli, byl, že jsme ve svém nejbližším já hrozivě omezeni. Ne našli jsme oblasti dosti blízké, aby nám v ní úspěch a pokrok dával vědomí osobního uspokojení. Netyká se nás ani vzrůst kanalisace ve Vendée, ani rozmach cizineckého ruchu v Bretagni. Je nám jedno, stavi-li se více na severu nebo na jihu Paříže, protože na našem mínění nezáleží a domy, které tu rostou, jsou určeny těm, kdož nejsou ve Francii hosty. Nemáme „svou ulici a nebolí nás omítky na domě, v němž jsme si zřídili dočasnou noclehárnu; neboť přespáváme v odpudivých cizineckých hotelích a v nájemních bytech, které jsme nezařizovali.

Jsme bez domova, bez práce a bez sociálních vztahů. Naše sebevědomí bylo zkomoleno a zmrzačeno tak dokonale, že ztrácíme odvahu být také v cizině celými lidmi.

Násilím vytrženi ze svého přirozeného prostředí, oloupeni o všechny sociální svazky, jež udržovaly naši existenci, stojíme s pocitem prázdnoty v duši tváří v tvář neznámému světu. Pracovně většinou nezačlenění, vyvíjíme horečnou činnost, kterou nelze nazvat prací, protože jí chybí dohledný společenský smysl a pocit osobního uspokojení. Zredukováni takto proti své vůli na svou bytost subjektivní, podepřeni — v některých šťastných případech — jen slabými svazky přátelskými, nebo odkázáni na úzkou objektivitu existence rodinné, hledáme zoufale cestu k bývalé šíři celého já.

Člověk nemůže trvale žít bez vědomí osobní důstojnosti, a tak nejdříve hledá, jak nahradit ztracený pocit své vlastní důležitosti. A je tak nesmírně snadné, zavřít oči před nicotou současné

existence a laskat své zraněné sebevědomí legendou o minulé slávě, anebo snem o šťastné budoucnosti; je lehké zapřít svou slabost a najít si zdánlivě sílu v mythu o velikém poslání. Ale jak dlouho se můžete šidit? Co je platné, psát s tragickou důstojností na visitkách všechny bývalé tituly, když člověk jest nyní, anebo nikdy. Nebudu měřit hodnotu člověka jen tím, co skutečně jest, a rád každému přičtu i možnosti, které nemohl uskutečnit; ale řekněte mi, jak pro sebe rozliším to, co jsem nemohl, a to, co jsem nedovedl, zůstane-li celá má existence potencionální? V imaginárním prostoru budoucnosti jsou všechny možnosti myslitelné, ale žádná z nich nezavazuje k okamžitému jednání; jde to, budovat plány o budoucím uspořádání států, ale jak zapřít, že můj svět je vždy jenom tady a teď? Jen zoufalec může utrácet život v utopiích a snech a věřit, že po návratu zase bude jednat, když každý ví, že vrátit se mohou jen živi. Anebo snad máme pathetisovat svůj odchod a přesvědčit se, že jsme se proto vzdali svého já a stali se nositeli národní vůle? Je těžké najít v mystickém spojení s kolektivem sílu, kterou nakonec můžeme hledat jen v sobě.

Sen a vzpomínka nenahradí realitu přítomné chvíle, a nelze se ukrýt, skutečnost najde nás všude. Být člověk, znamená být ve světě a mezi lidmi, a nikdo nežije mimo čas a jenom sám sebou. Sebevědomí se naplňuje našimi vztahy společenskými a lokálními, říká v podstatě Karel Čapek, a kdo jako my byl vytržen ze svého prostředí, musí obnovit tyto svazky, anebo jest v prázdnu a ztratí míru své osobnosti. Bez práce dnes člověk nemůže být, protože svět je teď organizován funkčně a jenom ten, kdo zná své místo v současných vztazích, má přístup k realitě a může jednat. Nikdo dnes neobsáhne celou skutečnost a nepředstaví si totalitu lidských zájmů, ani v celcích relativně omezených, jako je třída anebo národ; poznání je omezené na bezprostřední skutečnost osobního světa, jehož hranice jsou dány posledním faktickým zájmem tvůrčího individua; a celek nelze zasáhnout jinde, než v prostředí, jehož centrem jest já. Čapek výrazným obrazem mluví o soustředěných kruzích, z nichž každý další je o tolik řidší, o co je širší; avšak ani nejširší kruh nelze opsat jinak, než z jeho středu. Masaryk kdesi píše o prázdné lásce k humanitě, jež začíná dále než u lidí, které mohu dosáhnout svým osobním vlivem, a říká tuším, že neudělá pro lidi nic, kdo nevidí dítě, jemuž lze pomoci. „Sebe každý má stále při sobě, abych tak řekl, a může tudíž pro sebe a na sobě stále pracovat.“ A kdo ví, co v této chvíli může pro svobodu naší vlasti udělat více, než kterýkoliv rozumný občan svobodných států, ať mi to poví! Není to, pravda, mnoho, ale i to málo zůstane dlužen ten, kdo se postaví mimo realitu a mimo lidi; zaměníme-li za chiméru „vyššího“ poslání svou povinnost normálně žít, ztratíme sám předpoklad pro své duševní zdraví. Jediný člověk, který také v exilu dovedl najít skutečnou práci, splnil svůj úkol lépe než všichni, kdo snili o svém a našem budoucím štěstí: neboť on jest, on myslí a jedná, a má vědomí sebe; a z prostředí, do něhož vstoupil, může si tvořit svůj svět a poznat na odporu, jež mu realita klade, co chce a co chtít může. Také v cizině musíme najít svůj stav a svoji společnost; „svůj“ dům, „svoji“ ulici a „svoje“ město a jenom to, co nikdy nebude naše, nám poví, proč zase půjdeme domů, a co tam budeme dělat. Ale pro všechny bude lepší, vrátíme-li se proto, že jsme jinde žít nechtěli, a nikoliv proto, že jsme to nedovedli.

Jsou nám však dány meze a v tom je jediná potíž.

Ten, kdo ztratil svou vlast, třeba jen na čas, nezůstal beze škody. Byli jsme ochuzeni o mnohé a zcela svou bytost rozvine jistě jen ten, kdo směl bez zpronevěry na lidské svobodě ztotožnit svůj osud s osudem země. Lze sice žít v cizině a neztratit proto své já ani vědomí individuálního osudu, avšak svou historickou vůli může člověk uskutečnit jen v dohodě s těmi, kdož jednají ze stejných předpokladů. Poslední sféru své bytosti, své vědomí národní, nesplníme jinde než doma; a další celek, k němuž naše historická vůle dnes tenduje, lze dosáhnout také jen odtud: „Člověčenstvo je souhrn národů, není něčím mimo národy a nad ně.“

Národní determinace člověka je historická realita, přes to, že národ není jednota a proto, že to je celek; celek se neudrží jednotou, ale funkcí. Není jednotný národní charakter a není jediná národní vůle, a ten, kdo si myslí, že přišel, aby právem mluvil za celý národ, stvořil si mythus a neví, co říká. Přislušnost k národu, jako ke každému společenskému celku, si člověk v zásadě volí; a svou volbou klade dobrovolně meze své svobodné vůli, neboť jen v solidaritě s většinou může individuum participovat na společném zájmu a zajistit aspoň relativní stabilitu své existence. Kdo ale ztratil naději anebo možnost, naplnit touto příslušností všechny své zájmy a vůbec kdy uskutečnit svou osobní vůli, nemá proč by se omezovat; proto to táhne v exilu každého jinam, protože důvod a předpoklad solidarity mají jen ti, kdo žijí spolu svou současnou existencí a do budoucnosti každý postuluje svůj zájem jako obecnou vůli.

Avšak lidská svoboda je v tomto zvláštním případě podivně vymezena: národní příslušnost

lze přijmout, anebo odmítnout, ale nelze ji nahradit jinou. Výchovou, vzděláním a svou formací kulturní je člověk determinován historicky, ale neurčuje si ani místo, ani okamžik narození; a ten, kdo toto určení nepřijme, nebo nemůže přijmout, ztrácí tím jedinou možnost realizovat integrálně svou bytost. Protože národ jest doposud poslední existující celek. Avšak národní příslušnost, jež v normálních poměrech je závazek neustále obnovený činnou dohodou s jinými, stala se v nesvobodě a v exilu vzpomínkou, která hrozi zkamenět na dně našeho vědomí. Náš úkol je proto především historický; jen napjatým studiem se můžeme zmocnit své svébytnosti a v dějinách a v společné kultuře hledat odpověď na otázku, jací jsme a jací být chceme. Ovšem že není odpověď jedna, a čím věcnější toto úsilí bude, tím větší ukáže rozdíly; ale jinak to není možné, nemáme-li uvěřit mythu o jednotném charakteru a jediné vůli. Náš národ byl ve své existenci nebezpečně ohrožen, protože mu byla vzata možnost objektivně manifestovat svou celost v kolektivním politickém činu; avšak naději na život neztratil potud, pokud individuální vývoj většiny jeho členů půjde směrem, jenž je člověku jeho historickou situovaností určen. Za správnost tohoto vývoje zodpovídá však od oné chvíle každý jen sám; svůj národ dnes nemůžeme zasáhnout přímo, ale jen v sobě a své příslušnosti můžeme dát výraz jen v malých celcích, a v podstatě každý na vlastní pěst. Není politického činu, jenž by byl předem závazný pro celý národ.

Bylo by dobré, kdyby se domov, ale především exil, dovedl smířit s tímto omezením; nemyšlím formálně, to není těžké, ale doopravdy. Chtěl bych se vrátit domů bez závazků, anebo lépe: jen s těmi, za které každý sám může a také chce ručit. Vždyť nemá smysl zahrávat si s nepřesnou reminiscencí Masarykova osvoboditelského činu, když zatím vývoj a dvacet let republiky dostatečně dokázaly náš nárok na sebeurčení. To jediné, co zatím udělat můžeme, je ujasnit si svým životem tady, v čem chceme mít jiný svůj domov a zachránit svou lidskou bytost, abychom dovedli společně jednat, až to zase bude možné. Odešli jsme z domova s přesvědčením, že naše svébytnost má v dnešním světě své místo a že také v naší formě lidskosti klíčí semeno budoucí humanity; jde o to, dokázat svou pravdu skutkem a najít pro sebe místo, jež reklamujeme pro celý národ.

Vyšli jsme z domova, abychom žili, a všechno, co pro své ospravedlnění můžeme udělat, je ve světě žít a žít se vrátit; leckomu se to bude zdát málo, ale já jsem tak naivní, že věřím, že o budoucnosti národů nerozhodují politici, ale lidé svým životem sami. ANTONÍN HRUBÝ.

TRAKTÁT NA POKRAČOVÁNÍ

ALBERT (Dokončení.)

JESTLIŽE nejsme stoupenci zbytnělého parlamentarismu, neznamená to, že považujeme roli lidového zastupitelstva pro zdravý život státu a společnosti za nedůležitou. Hlásáme-li nutnost posílení exekutivy a omezení parlamentních prerogativ, znamená to spíše „reculer pour mieux sauter“ — věříme, že uvedenými opatřeními bude sněmovní činnost prohloubena a zintenzivněna. Doposud se v demokratických státech neduhy parlamentaristického systému léčily methodami poněkud prostoduchými. Shledalo-li se, že sněmovna úkoly, které si obrala, nemůže zvládnout a že poslanci jsou přetížení prací, přistoupilo se zpravidla k rozšíření jejich počtu. Podle zásady, je-li 200 málo, bude 400 dost. Že se tím zlu neodpomohlo, je na bíledni. Naopak, zmasovění sněmovny, ve které jednotlivci prakticky mohl už jen hlasovat, kde slovo bylo vyhrazeno více méně jen pro předstedy frakcí, tempo práce jen zpomalovalo — poslancem mohli být i lidé velmi druhořadí,

neboť na osobních kvalitách málo záleželo. V prvé republice byl členem poslanecké sněmovny na př. pan Anton Šalát za slovenskou ľudovou stranu; jen jedinkrát zasáhl tento dobrý muž do jednání, žádaje předsedu sněmovny, aby bylo poručeno sluhům otevřít okna — bylo mu horko. Podobné výtečníky měla ve svých řadách i shromáždění předúnorová. Není divu tam, kde partajní mašina rozhoduje a kde národní shromáždění čítá 450, resp. 300 členů. Ani sebenadanější malý národ nemůže obsadit tolik křesel prvotřídně. Naše sympatie pro malou sněmovnu jsou podmíněny ostatně též zkušeností; v zemi našeho exilu, Holandsku, připadá jeden poslanec na 50-60.000 voličů (ČSR 20-25.000), sněmovna jich má sto. Ačkoli volební řád je přibližně stejně neblahý jako býval u nás a stranické rozvrstvení ještě zkostnatělejší, mají sněmovní jednání, z příčin, které jsme již naznačili, nesporně vyšší úroveň. Též tempo, v jakém probíhá na př. projednání rozpočtu, je

mnohem rychlejší než jak bývalo u nás.

Samozřejmě by bylo bláhové se domnívat, že snížení počtu poslanců z tří set na sto je oním kouzelným proutkem, který odstraní krizi demokracie. Takové opatření může mít význam jen tehdy, půjde-li ruku v ruce s dalšími reformami. Především se specialisací sněmovnictví; soudíme, že parlamentní systém bude fungovat mnohem lépe a výkonněji, budou-li místo jedné sněmovny o 300 poslancích tři specialisované sněmovny o 100 členech.

V předmnichovské republice měly obě sněmovny, sněmovna poslanců a její stín, senát, pravomoc zákonodárnou s právem iniciativy (§ 41 staré ústavy), právo interpelace, kontroly a vyšetřování, adresy a resolucí (§ 52), poslanecká sněmovna mohla nad to (§ 78) vyslovit vládě nedůvěru.

Jak patrně, rozpadá se uvedená totalita sněmovní moci logicky na dvě složky, legislativní a, sit venia verbo, kontrolně-revisní.

O složce druhé budiž pojednáno nejdříve. Právo interpelace, vyšetřování, adresy a resolucí, tedy kompetence, jak byla dvaapadesátým paragrafem vymezena, nechť připadne stočlennému senátu, volenému podle distriktního systému. Systém distriktní bude zde velmi na místě, neboť ráz sněmovní činnosti, senátu přidělené, vyžaduje vysoký stupeň kontaktu poslance s regionální jednotkou i pokud možno silnou integritu jeho osobnosti. Dohled na bezúhonnost veřejného života, na chod administrativy i fungování zákonů v praxi, doposud popelka našeho národního shromáždění, bude mít, jak z návrhu plyne, vlastní orgán. Usnesení senátu, resoluce jeho většinou odhlasované, nechť jsou pro vládu a presidenta závazná — exekutivní moc je musí provést. Pro účely vyšetřovací bude záhodno, aby senát disponoval vlastním, jeho pravomoci jedině podléhajícím úřadem státní kontroly a revise, který by prozkoumával a ověřoval detailní fakta, činnosti sněmovny svou odlehlostí se vymykající.

Oblast legislativní navrhujeme rozdělit na dvě komponenty — sféru zákonodárství obecného a sféru hospodářskou, hlavně věci rozpočtové. V státě naší doby, kdy zejména ekonomická složka veřejné kompetence se stala tak závažnou, je takové řešení, i když ne zcela šťastné, *conditio sine qua non*. Ať už je naše politické hledisko jakékoli, vývoj směřuje k zesílení státního vlivu na hospodářský život, a to v míře stále závažnější. Sněmovna, která by se zabývala výhradně těmito problémy, bude mít při nejmenším stejně práce jako sněmovna pro zákonodárství ostatní.

Tato poslední sněmovna, zákonodárský sbor, rovněž stočlenná, nechť je volena podle poměr-

ného zastoupení. V oblasti její práce je totiž žádoucí, aby stanoviska skupin, ne jednotlivců, došla svého uplatnění. Ideové zaměření v zákonodárství převažuje a od koexistence systému distriktního a poměrného slibujeme si rovnováhu mezi přílišnou stranickou vázaností a eventuální atomisací lidového zastupitelstva. Při aplikaci poměrného zastoupení pro zákonodárský sbor bude též umožněno, aby strany vyslaly do této sněmovny náležité kvantum odborníků, kteří by při systému distriktním snad neprozrazili.

A nyní přistupme k sněmovně třetí, ústřední hospodářské radě, která je v parlamentním životě nesporně novou a která proto zaslouží více pozornosti. Na rozdíl od ostatních dvou komor, občanstvem přímo volených a od samosprávných jednotek obecních a krajských odlišených zřetelněji nežli za první republiky, byla by hospodářská rada *de facto* vrcholnou institucí, „špičkovým“ tělesem, spočívajícím na členitém pletivu lokálních a krajských ekonomických rad. Tyto veřejnoprávní organizace měly by býti, podle našeho plánu, nositeli hospodářské samosprávy; to, co v třetí republice v málo demokratické formě a ideologicky deformováno, bylo zamýšleno závodními radami, jednotným zemědělským svazem a pod., by se totiž po náležité reorganizaci stalo stabilní složkou nové demokracie. Výdělečně činné obyvatelstvo je rozděleno do čtyř skupin (chcete-li stavů nebo tříd): sekce dělnická, zemědělská, veřejných a soukromých zaměstnanců a svobodných povolání, a podnikatelská (živnostníci a průmysloví podnikatelé). Každý dospělý pracující by se automaticky stal členem některé ze sekcí, samozřejmě jen jedné z nich; směrnici při dvojím zaměstnání by bylo, které z obou je vlastním základem jeho hospodářské existence. V rámci své skupiny by pracující volil své zástupce do místní rady a zvláště do okresní rady, které by byly, co do sekcí, paritně složeny. Kompetence těchto rad i sekcí v nich by spočívala, jak již naznačeno, v dalekosáhlé hospodářské samosprávě, včetně správy resp. kontroly veřejných podniků — zákonodárné úkoly by to samozřejmě nebyly.

Ty by měly být vyhrazeny stočlenné ústřední hospodářské radě. Její členové by vycházeli z voleb poměrných, avšak nepřímých. Okresní delegáti jednotlivé sekce zvolili by v celostátním měřítku poslance ústřední hospodářské rady. Kolik poslanců připadne na jednotlivou sekci, rozhodne statistika zaměstnání. Tak na příklad zjistí-li se statisticky, že z výdělečně činného obyvatelstva republiky připadá na dělnictvo 40 procent, na rolnictvo 34 proc., na sekci inteligence 10 proc. a na sekci podnikatelskou 16

procent, bude mít v ústřední radě dělnictvo 40, rolnictvo 34, inteligence 10 a podnikatelé 16 zástupců. Proč nepřímé volby? Dva aspekty zdají se nám v tomto ohledu směrodatné. Za prvé bude tím zaručena větší závislost, nebo lépe řečeno sklobubenost poslance se svou hospodářsky zájmovou skupinou, což implikuje také jeho odbornou kvalifikaci. Druhý ohled je neméně důležitý: nepřímé volby zaručí převahu zájmové sféry nad politickou a zeslabení aktuality voleb za těchto podmínek zvýší práce-schopnost sněmovny z nich vzešlé.

Nepochybně namítnou kritikové, že rozhraní pole působnosti v rámci zde požadovaného tříkomorového systému bude nesnadným oříškem. Jistě je tomu tak, kompetenční třenice se při specialisaci činnosti nedají obejít. Je-li však možná specialisace výkonné moci, musí být uskutečnitelná též specialisace národního shromáždění. Problémy kompetenční bud'ěž vyřizovány ve zvláštních paritních komisích sněmoven, v případě, že nebude dosaženo dohody ať rozhodne ústavní soud. Ostatně, zaběhne-li se jednou tento systém, kompetenčních frikcí bude stále ubývat.

Všechny tři sněmovny, senát, zákonodárny sbor a ústřední hospodářská rada, tvoří národní shromáždění. V určitých případech se bude toto shromáždění scházet ke společné schůzi, předsedané předsedou senátu. Tak k volbě presidenta republiky, prováděné podle pravidel daných ústavou z r. 1920, a dále k votu důvěry vládě a k prohlášení pracovního programu nové vlády. V případě presidentské volby je schůze svolávána ministerským předsedou, v ostatních případech je svolavatelem president republiky. K hlasování o důvěře, které logicky do kompetence národního shromáždění jako celku náleží, ještě jedno vysvětlení. V případě, že vláda sama o votum požádá, svolá president shromáždění na její návrh. V případě, že iniciativa vzejde z parlamentu, musí být postulát společné schůze vysloven aspoň 33 poslanci každé ze sněmoven; návrh na svolání podá presidentu pak předseda senátu.

Okolnost, že ministerstvo bude mimoparlamentní, znamená jisté zeslabení pout mezi vládou a sněmovnami. Neblahá zvyklost, zahnížděná v západním parlamentarismu, podle níž vláda musí odstoupit, neprosadí-li ve sněmovně sebe bezvýznamnější předlohu, bude se jevit za takových okolností ještě absurdnější. Jediné výslovné votum nedůvěry musí mít za následek demisi kabinetu.

Systém tříkomorový, tak jak jsme jej právě načrtli, má proti systému starému, který speci-

alisaci práce neznal, ještě jednu velikou výhodu. Volič má totiž možnost přesněji se vyjádřit k politickým problémům, což samozřejmě demokracii učiní ještě životnější a intenzivnější, než jak tomu bývalo dříve. Tehdy při hlasování byly na vybranou jen strany s určitým globálním programem, velmi často bývala pak volba výběrem menšího zla. Za specialisace sněmovní činnosti bude tomu jinak; volič bude moci bez obav odevzdat hlas na př. pro sympatického praviceového kandidáta do senátu, aniž by se musel obávat, že tím hlasuje též pro konservativní sociální politiku nebo reakční politiku ve věcech školských. A naopak. Zdá se nám, že již pro toto plus musí být ve prospěch tříkomorového systému rozhodnuto.

Zbývá ještě poznamenat několik slov o moci soudní. Až na některé drobné úpravy lze beze změny převzít čtvrtou část staré ústavy do ústavy nové. Zřízením senátu a jemu podřízeného úřadu státní kontroly a revise nadobude soudně kontrolní složka státní moci náležitě na významu a vyrovná se v tomto ohledu exekutivě a legislativě — vakuum z první republiky bude vyplněno.

Karel Popper:

PŮLNOC.

*Nevidím rozdilu
že dnes už zítra je
včera byl den
i zítra budu živ*

*a půlnoc hranu vyzvání
taneční
z roku do roka plyne sen
smuteční*

*divná touha pero jimá
a divný sníme sen
a půlnoc hranu vyzvání
za ztraceným dnem.*

*Je divná krásná venku noc
a uvnitř divný den
sosna ti přispěchá na pomoc
jen zvaďlý list si vem*

*a báseň svoji pošli po větru
lupenu rychlíkem
zrudne a obarví
půlnoční píseň snem.*

SKUTEČNOST, ROČNÍK 1951, DOSUD NA
SKLADĚ V OMEZENÉM POČTU VÝTISKŮ.
CENA: 15s., U.S. \$ 2,50. ZÁJEMCI NECHŤ SE
OBRÁTÍ NA ADMINISTRACI T. L.

KUPUJEME ČESKÉ A SLOVENSKÉ KNIHY A ČASOPISY

*klasiky, díla náboženská, hospodářská, historická, beletrii, starší
i novou poesii. V Německu platíme markami, v ostatní cizině
dolary. Podrobné nabídky s udáním požadované ceny na*

REDAKCI SKUTEČNOSTI, MÜNCHEN,
POSTAMT 62, SCHLIESSFACH 6, U.S. ZONE, GERMANY.

LOFKO LTD.
SOFT DRINKS MANUFACTURERS

41-5, CHIPPENHAM MEWS

LONDON, W. 9.